

Mizah Kavramı ve Sanattaki Yeri

İsmail YARDIMCI*

Özet

Komik, eğlendiren, hareket veya ifade, kişinin hoşça vakit geçirmesine katkıda bulunan her şey, gülmeyi oluşturan nesne, yapılan mizah tanımlamalarındandır. Mizah duygusu, hayatın komik ve anlamsız taraflarına ilişkin değerlendirme yetisidir. İyi geliştirilmiş bir mizah değerlendirmesi için yaratıcı ustalığa sahip olunması gereklidir.

Gelişen teknoloji ve yaşam şartları, farklı mizah çeşitlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Basının gündelik yaşamda yerini almasıyla insanlar yazılı mizahla tanışmışlar. Sözlü mizah ise ikinci plana itilmişti. Yazılı mizahla taklitçi tipler, gülünç hareketlerle eğlenen topluluklar işlevlerini yitirmiş, mizahçılar yazar ve çizer olarak basın yayın organlarında çalışmaya başlamışlardır. Karikatür basının toplumda yaygınlaşmasıyla zaman ve mekâna göre çok farklı tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamalar farklı anlayışların farklı sanat kuramlarının kaynağı olmuştur.

Yazılı mizah yaşanan çağ ile paralel olarak gelişim gösterirken görsel mizah ürünleri ise resim, heykel, karikatür ve grafik sanatları içine alarak aynı doğrultuda yaşanan çağın aynası olmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Görsel sanatlar, Plastik sanatlar.

The Concept of Humor And Place of It In Art

Abstract

The descriptions of esprit are; humorous or entertaining, actions or ditions, everything that helps a person to have a great time, the object that causes laughter. The sense of humor is the evaluation adequacy of the comical and absurd sides of life. A well developed humor evaluation requires creative finesse.

Developing technology and life conditions have caused the addition of different humor types. As press took its place in our daily lives, people have been presented by written humor. Oral humor has been postponed. With written humor the types, the mimetic types, and societies that had great time with comical actions have lost their functions

and humorists have started to work at press and communication organizations as writers and painters. As caricature press became prevalent, many different descriptions were made in accordance with time and location and those descriptions have been the source of different art hypothesis and different understandings.

* Doç. Uşak Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik bölümü.

As written humor shows a development parallel to contemporary era, visual esprit products have held up a mirror to contemporary era collinear by comprising art, sculpture, caricature and graphics arts.

Key Words: Humor, Visual Arts, Plastic Arts.

Giriş

Gelişen teknoloji ve yaşam şartları, farklı mizah çeşitlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Basının gündelik yaşamda yerini almasıyla insanlar yazılı mizahla tanışmışlardır. Sözlü mizah ikinci plana itilmiştir. Yazılı mizahla taklitçi tipler, gülünç hareketlerle eğlenen topluluklar işlevlerini yitirmiş, mizahçılar yazar ve çizer olarak basın yayın organlarında çalışmaya başlamışlardır. Karikatür basının toplumda yaygınlaşmasıyla, zaman ve mekâna göre çok farklı tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamalar farklı anlayışların farklı sanat kuramlarının kaynağı olmuştur.

Mizahın Tanımı

“Mizahın uzun ve üstünde çok tartışılmış bir tarihi vardır. Aristoteles, Platon, Darwin, Descartes, Kant, Hobbes, Freud ve Twain gibi büyük düşünürler, mizahı açıklamaya çalışmışlardır. Latince de “humere” olan mizah, nemli anlamına gelmektedir. İsim hali “umor”, nemli ya da sıvı anlamındadır. Bu iki kelime, akıcı ve ıslaklık anlamında olan Yunancada hygros kelimesinden türemiştir” (Cavanaugh, 2002: 14).

Ana Britannica’da mizah, dilimize Arapçadan girmiş bir sözcüktür ve olayların gülünç, alışılmadık, çelişkili yönlerini yansıtarak insanı söz konusu olaylar üzerinde düşündürme, eğlendirme, yada güldürme sanatı olarak aktarılmaktadır. Türkçe karşılığı ise güldürüdür. “Bir kısım araştırmacılar ise mizahın tanımında eşdeğer fikirde olmamalarına rağmen, gerçekte mizahın tanımlanmasının mümkün olabileceğinde birleşmektedirler” (Khramtsova, 1996: 7). Buradan mizahın tanımlanması ve ölçülmesi zor bir kavram olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Modern psikologlar, mizahı çeşitli şekillerde tanımlamışlardır.

Adams’a göre; komik veya eğlendiren hareket veya ifade, kişinin hoşça vakit geçirmesine katkıda bulunan her şey, gülmeyi oluşturan nesne, yapılan mizah tanımlamalarındandır. Çoğu insana mizahın ne olduğu sorulduğunda, muhtemelen kendilerini güldüren bir şey olarak anlatırlar. Mizah, genel olarak komik bir dürtüyle başlayan, gülümseme veya gülme gibi bir tavırla biten, genelde hoşnutluk veren bir deneyim olarak görülmektedir (Susa, 2002: 45). Ayrıca mizah, “Eğlendirmek, güldürmek ve birine bir davranışı kırmadan takılmak amacını güden ince alay” olarak tanımlanarak, kökeninde eğlence ve hoşgörünün yer aldığı şeklinde de tarif

edilebilir.” Hemen hemen bütün toplumlarda mizah bu iki unsur sayesinde şekil kazanabilmiş ve temel gelişimini sürdürebilmiştir.

Toplumların geçmişten getirerek biriktirdikleri, gelenek ve görenekler, yaşam tarzları, tarihleri ile manevi değerleri arasında mizah da vardır ve önemli bir yere sahiptir. Türk toplumu için, Karagözle Hacivat, Nasrettin Hoca gibi mizah ustaları ve mizah oyunları, yüzyıllardır değerini korumaya devam etmektedir. Bugüne kadar pek çok düşünür, mizahın ne olduğu konusunda açıklamalarda bulunmaya çalışmışlar, ancak kesin bir anlaşmaya varamamışlardır. Aziz Nesin’e göre mizah, toplumlara, sınıflara, uluslara hatta kişilere göre ayrılıklar gösteren bir kavramdır. Bu durum mizahın pek çok tanımının yapılmasını haklı çıkarmaktadır. Çünkü herkes kendi anlayacağı mizahı tanımlamaktadır. Bilim adamları, filozoflar yada mizahçılar kafa karıştırıcı yönüne dikkat çekse de mizah, beğeniye ve sorun çözmenin vereceği hazzı insanlara vermektedir. “Binlerce yıldır mizah insan hayatının önemli bir parçası olmuştur. Bu önemini geçmişte koruduğu kadar gelecekte de koruyacağı düşünülmektedir” (Fry, 1987: 70). Mizah, hayatın komik ve anlamsız taraflarına ilişkin değerlendirme yetisidir. Mizah, noksanlıklarda ve zayıflıklarda dahi gülmenin oluşmasını sağlayabilir. İyi geliştirilmiş bir mizah algısı için yaratıcı ustalığa sahip olunması gereklidir. Bazen karşıdaki kişinin eksik yönü anlatılmak istendiğinde de mizaha başvurulmaktadır. Burada karşılıklı hoşgörünün de olması gerekmektedir. Bir işçinin işverenine yaptığı espriler, komedyenlerin siyasetçileri hedef aldığı parodiler ya da karikatürler, karşı tarafın mizah anlayışına sığınarak yapılmaktadır.

Mizahın Tarihçesi

Batı kaynaklı görüşler, mizahın fonksiyon ve tipolojisinin M.Ö. 4. ve 5. yy.da Yunanistan’a kadar uzandığından bahsetmektedirler. Bu görüşler eski Yunan’da insan vücudunda dört sıvının olduğunu ve bu sıvının ya da mizahın insan sağlığını etkilediğini göstermiştir. Bu inanış Ortaçağ ve Rönesans’a kadar devam etmiştir. Sarı sıvı, siyah sıvı, kan ve balgam. Bu dört sıvı öfke, melankoli, güven, duyarsızlık ve saygı eğilimlerini oluşturmaktadır. Mizah, toplumsal sevinçlerin dışa vuruluş şekli olarak göze çarpsa da ilk toplu eğlencelerde ve mizah örneklerinde değişmeyen bir çatı gözlenmektedir. (Health, 1998: 3).

Hitlerde Purilli ayinleri, Eski Yunan’da Dionysos şenlikleri mizah içeren eğlencelerdir. Eski toplumlarda iyi ile kötü sürekli çatışma halindedir. İyinin sonunda kötüyü yenmesinden dolayı eğlenceler düzenlenmiştir. Kötü güçlerin insanlar üzerindeki bıraktığı yılgınlık ve korkunun yerini, olumsuz durum ortadan kalkınca mizah almıştır. Mizah, kötünün taklidini yaparak neşe sağlamıştır. Örneğin, kötü olarak sembolize edilen yılanı şarap içirilerek onun şişmesi sağlanır ve böylelikle yılanın

deliğine girememesi mizahı oluştururdu. İnsanlar bunu dinleyerek başarılarını eğlenerek kutlarlar, bağımsız ve güvende olduklarını düşünürlerdi. “Anadolu’da da buna benzer hikâyeler anlatılmış ve nesilden nesile aktarılmıştır. Farenin kilerde çok peynir yiyerek şişmanlaması ve deliğine girememesi, ev sahibinin onu yakalaması fıkraya dönüşmüş, binlerce yıl unutulmamıştır” (Öngören, 1998: 17). Dokümanlarda mizahın kullanımı mitolojik Yunan kahramanı olan Oedipus ve Theseus’a kadar gitmektedir. Sadece mizahın kullanımı dokümanlarda değil, günlük yaşamın her anında kullanıldığı belirtilmektedir. Oedipus ve Theseus’un yaşadığı yıllarda, bilmece, mizahla beraber diğer insanları ikna etmek için kullanılırdı. Böylelikle bilgiye ulaşma ve onu kavramaya çalışılırdı. “20. yy.’ in ortalarına kadar mizah, bilgi verme, ikna etme, öğretme ve başarılı olmayla ilintilendirilmiştir. Ayrıca kişiler arası iletişimde başarılı olmada etkili olduğu savunulmuştur” (Williams, 1997: 54).

İlk insanın ne zaman güldüğü veya gülümsediği kesin olarak bilinmemektedir. Araştırmacılar arasında da insanların ne zamandan beri gülme davranış biçimini kullandığı konusunda anlaşmazlık vardır. İnsanoğlu var olduğundan beri çeşitli gülme eylemini kullandığını iddia ederken, bazılarıysa bu davranış biçiminin dilin gelişmesiyle ortaya çıktığını savunmaktadırlar (Williams, 1997: 53). Darwin’in primat olarak adlandırdığı ilk insanlar, orangutanlar ve şempanzeler basitçe gülümser davranışlarda bulunmuşlar ve dişlerini göstermişlerdir. İlk çağ boyunca, oyunun, zıtlıkların ve gülmenin örneklerinin geliştirildiğine ve bunun 6,5 milyon yıldan fazla zaman sürdüğüne inanılmıştır. İlk insanların ne zaman güldüğü bilinmese de, gülme sebebinin mizah olduğu araştırmacılar tarafından düşünülmekte ve tartışılmaktadır. (Manning, 2004: 11). Mc Hovec ise ilk insanların konuşmadan önce güldüğünü öne sürmüştür. Davranışları komik ve kaba olduğundan, çıkardıkları konuşmaya benzer sesler de homurtulu gelmektedir. İlk insanlar muhtemelen düşmanları veya çatıştıkları kişilerin farklılık, zayıf yönleri ve çirkinlikleriyle eğlenmişler, alay ve taklit etmişlerdir. Buradan da bu insanların ilk gülüşlerinin sözsüz, mimiklere dayalı ve taklitle oluştuğu düşünülmektedir.

Ortaçağ döneminde mizah, kilisenin iznine bağlı olarak kullanılmıştır. Ortaçağda inanılan bazı tek tanrılı dinler, mizaha karşı çıkmış, mizahın istenilen yerde ve şekilde kullanılmaması için yasaklar koymuştur. Ortaçağda mizaha yapılan baskı, tek tanrılı dinlerin savunduğu dünya görüşlerinden kaynaklanmaktadır. İyi, tek ve sürekli olarak üstün görülmekte, kötü ise her zaman olumsuz düşünülmektedir. Bu kalıpların dışına çıkılmamakta, özgür bir düşünce gelişmemekte, dolayısıyla bu da mizaha etki etmekteydi. “Ortaçağda bu kalıplar içinde kalan toplumlar, kendilerine özgü bir mizah anlayışı geliştirememişler, bunun yerine kendilerine miras kalan örnekleri benimsemişlerdir” (Öngören, 1998: 20).

Manning'e göre, Rönesans döneminde iktidar sahipleri; kamburlar, cüceler ve şekil olarak deforme olmuş insanlar tarafından eğlendirilmekteydi. Günümüzdeki anlamıyla mizah, Rönesans hareketiyle belirmiştir. Günlük hayata uymayan mantık, Rönesans için zengin bir mizahın oluşumuna yol açmıştır. Kilise ve papazlara karşı çok zengin bir mizah anlayışı gelişmeye başlamıştır. Sosyal, ekonomik ve politik yönden çökmüş ve mantık yapısı günlük yaşantıya uymayan Ortaçağ, mizahın geliştiği dönemdir. Bu devirde, mizah, belirli kitleleri hedef almaya başlamıştır. Mizahçı, soylularla sosyal değerler için savaşırken arkasına halkın desteğini almaktadır. Moliere ve Cervantes'in eserleri o dönem için bulunmaz bir ortam yaratmaktadır. Hoşgörü çatısı altında politik ve ekonomik mücadeleler de mizahla verilmektedir. "Basının ortaya çıkararak etkinliğinin artmasıyla, mizah bir güç haline gelmeye başlamıştır. Böylece, sözlü mizahın yanında yazılı mizah da etkisini artırmış, hatta sözlü mizah ikinci plana itilmiştir. Özellikle karikatürler ve mizah hikâyeleri ilgi çekici olmaya başlamıştır" (Öngören, 1998: 20-22).

Mizahın akli bir unsur olduğu ilk olarak 15. yy. da kabul edilmiştir. Ancak nasıl kullanıldığı 16. yy.a doğru araştırılmaya başlanmıştır. 18. yy. da mizah yapanlar, sanatsal ve edebi metinlerde mizahı kullanmaya yetenekli kişiler olarak görülmektedir. Böylelikle mizah yavaş yavaş günümüzdeki anlamına yaklaşmıştır. Bu dönemde mizah, zekâ ve maskaralığı da içine alan bir terim olarak kullanılmaya başlanır.

"Mizahın iyileştirici gücünün olduğu düşünülmüş, karakteristikleri ve yapısının anlaşılması 20. yy.a doğru olmuştur. Mizah böylece 15. yy.dan farklı bir anlamda kökenini bulmuş ve bu anlamıyla yükselmeye başlamıştır" (Wickberg, 1998: 18). Mizahın tarihte sağlık açısından da önemli olduğu düşünülmüştür. Mizah, 13. yy.da cerrahi müdahaleler için anestezi olarak kullanılırken, 16. yy.da depresyon hastalarını tedavi etmek için tavsiye edilmektedir. Ortaçağda mizahın, sindirime yardımcı olduğu düşünüldüğünden saray soytarıları soyluları büyük yemek salonlarında, yemek sırasında eğlendirmektedir (Hefferin, 1996: 42). Mizahın fiziksel sağlık açısından yararlı olduğu düşüncesi yeni değildir. "Şaka, kalbe ilaç kadar faydalıdır" benzeri atasözleri, Yunanlıların hastaları tedavi etmek için komedyenleri hasta evlerine göndermeleri, Klein'nin 1999 tarihli mizahın iyileştirici gücü adlı yazısına göre; Amerikan yerlilerindeki kabile doktorunun hastaları iyileştirmek için maskaralık yapması bilinen eski örneklerdendir.

Yeni teknolojiler gelişerek toplumsal ilişkileri de değiştirmeye başlamıştı ve modern eğlence kültürleri üzerinde belirleyici bir etki oluşturmuşlardı. "İkinci Dünya Savaşı sırasında eğlence fırsatları ortaya çıkaran radyo ve televizyonun eğlence kalıpları üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Savaş sonrası dönemde ise televizyon başlıca ev eğlencesi olarak

radyonun yerini almıştır” (Philips ve Tomlinson, 1992:16). Bunda şüphesiz görüntünün de etkisi büyüktür. İnsanlar radyoda konuşulanları hayal güçleriyle canlandırırken, televizyon sese görüntüyü de ekleyerek olayları olduğu gibi vermeye başlamıştır. Kitleler, böylece iletişim araçlarında yalnızca sesli mizahı değil, görüntüsel mizahı da tanımışlardır.

“Mizahın Türk toplumunda uzun bir geçmişi vardır. Mizah tarihini dönemlere ayırmada farklı yaklaşımlar mevcuttur” (Özcan, 2002: 21). Ferit Öngören Türk mizahını; Antik Anadolu Mizahı, Selçuki Mizahı, Osmanlı Mizahı, Cumhuriyet Öncesi Anadolu Mizahı olarak bölümlendirmiştir.

Aziz Nesin ise; Eski Türk Mizahı Dönemi, Nasrettin Hoca Dönemi, İki Koldan Yürüyen Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatında Mizah, Diyojen ve Süreği olan mizah gazeteleri Dönemi, İkinci Meşrutiyet Mizahı Furyası Dönemi, Son Dönem, olarak ayırmıştır.

Nesin’e göre; Mizahın farklı dönemlere ayrılmasında sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler rol oynamıştır. Mizah hem egemen sınıfların baskısıyla doğar, hem de kendisinin doğuran egemen sınıfların baskısını çağırır. Tarihte görülmüştür ki, egemen sınıflar mizahı yapan ve kendini eleştirenleri yok etseler de, sonunda yine mizah kazanmıştır. İlk çağlardan bu yana toplumda var olan düzensizlikler, haksızlıklar, kötülüklerle beraber mizah da görülmüştür.

Toplumsal yaşamın değişimiyle beraber mizah anlayışı da gelişmiştir. Anadolu’da doğmuş ama ünleri tüm dünyaya yayılmış Noel Baba, Ezop’un mizah öyküleri nesilden nesile aktarılmıştır (Özcan, 2002: 20). Ezop Anadolu olduğu halde Batı mizahına kaynaklık etmiştir. Ancak Antik Anadolu döneminde yer alan Ezop, Batı mizahının çekirdeğinde yer alsa da, bu dönemin ardından gelen Selçuklu mizahında etkisi görülmemektedir. Ezop ile Nasrettin Hoca arasındaki mizah anlayışı bakımından bir benzerlik yoktur. Bu durumun temel sebeplerinden biri Antik Anadolu kültürü çiftlik ve bağcılık kültürüne dayanırken, Selçuklularda çobanlık yapılmıştıydı. İki dönem insanının farklı yaşamları ve geçimini sağlama şekilleri mizah anlayışlarına da yansımıştır. Bir diğer etken, Antik Anadolu çevre kültürlerin bir sentezine ulaşabildiği dönemlerde çok parlak bir yükseliş göstermiş, bunun dışındaki zamanlarda gerilemiştir. Ancak Selçuklu mizahı başka toplumlardan etkilenmeden ve baskı altında kalmadan kendini geliştirmiştir (Öngören, 1998: 43).

Dede Korkut ve Keloğlan masalları, Nasrettin Hoca fıkraları, Selçuklu döneminin önemli mizah örneklerindedir. Keloğlanın padişahın kızını istemesinde, Nasrettin Hoca’nın göle maya çalmasında, Karagözle Hacivat’ın saf ve dürüstlüğü Türk halkının özelliklerini, mizah anlayışını yansıtmaktadır. Osmanlı mizahı, imparatorluğun matbaa ve basın öncesi mizah çeşitlerini kapsamaktadır. Osmanlı mizahı, durgun ve değişmez bir yapıya sahiptir. Osmanlı kültür değerleri içinde halk edebiyatı ve divan edebiyatı yer almakta, Karagöz ile Hacivat, Pişekâr ile Kavuklu iki kültürün

temsilcisi olarak ortaya çıkmaktadır.(Öngören, 1998: 51–52). Osmanlılar mizahında İslam geleneğinin miras bıraktığı gülme etik ve estetiğini devralmışlardır. Mizah sözlüğünde yer alan kelimelerin neredeyse tamamı Arapça-Farsça kökenlidir. 19. yüzyıl sonuna doğru mizah basınının ortaya çıkması farklı anlayışları ve sorunları ortaya çıkarmıştır. 1830’lardan itibaren matbaanın yaygınlaşması, mizahın gelişmesini sağlamıştır. İçlerinde Nasrettin Hoca’nın fıkralarının da bulunduğu pek çok fıkra ve hikâye basılmaya başlanılmıştır. Matbaanın gelmesi ve kullanılması, mizahın gücünü de artırmıştır. Mizah gazeteleri halkın bildiği, sevdiği Nasrettin Hoca’dan, Ortaoyunu’ndan, Karagöz temsilinden birçok unsur alıp kullanmıştır. O dönemlerde yeni başlayan modernleşmenin tüm işaretleri mizah malzemesi olarak kullanılmaktaydı. Buharlı gemiler, fotoğraf makineleri, tiyatrolar, demiryolları eski ve yeninin çatışmasında yer almaktaydı. İkinci gülme unsuru, modernleşme unsurlarının kötü işlenmesi ya da hiç işlenmemesidir. Çizilen trenleri atlar geçmekte, bozulan vapurları kayıklar çekmekteydi (Georgeon, 2000: 90–92).

1870 yılında ilk mizah dergisi Diyojen İstanbul’da yayınlanmıştır. Namık Kemal ve Teodor Kasap’ın çıkardıkları bu dergi, büyük yankı uyandırmıştır.

Resim 1; “Diyojen” Dergisi Kapağı

Kaynak: <http://www.karikaturculerderneği.org>, 2011

1878 ve 1909 yılları arası hem basın hem de Türk mizahı için karanlık bir dönemdi. 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyetle çok sayıda mizah dergisi çıkmaya başlamış, ancak pek çoğu sadece birkaç sayı devam edebilmiştir. “Sansürden kurtulan bu dergilerden Karagöz, Hacivat, Boşboğaz, Cingöz mizah ağırlıklı yayınlarıyla dikkat çekmişlerdir. Bu

yayınlarında daha çok saraya, Sultan Abdülhamit'e ve geçmiş döneme sataşmalar ve ince yergiler görülmektedir" (Yardım, 2002: 20). "Türk mizahının durgunluk dönemleri, I. Dünya Savaşı ile Kurtuluş Savaşı dönemlerine rastlamaktadır" (Nesin, 2001: 45). Kurtuluş Savaşı dönemlerinde Meşrutiyet mizahının gelenekleri çöküntüye uğramış, Cumhuriyet dönemi mizahının ilk biçimlenişi belirlemiştir. 1928 yılı hem büyük bir bitişi hem de büyük bir başlangıcı işaret etmektedir. Öngörene göre Yeni harflerin kabulünden sonra 9 Ağustos 1930'da Serbest Fırka'nın kurulması ve kısa süreli birçok parti deneyi ile mizahın yapısı farklı şekillenmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı mizahın yönünün değişmesine neden olan olaylardan biridir. 1945-1950 yılları arası mizah açısından gelişim yılı olmuş, genç cumhuriyetin mizah kadroları bu dönemlerden itibaren yetişmeye başlamıştır. "II. Dünya Savaşının neden olduğu zorluklar ve baskılarla, egemen sınıfa karşı mizahın savaş görevi başlar, bu savaşın öncülerinden biri de Makro paşa'ydı" (Nesin, 2001: 55). Makro paşa 25 Kasım 1946'da çıktı.

Resim 2; Marko Paşa Dergisi
Kaynak: <http://homur.blogspot.com>, 2011

Marko paşa siyasal mizah türünde çıkan ilk gazetedir. İttihatçılar dönemindeki "Kalem" ve "Cem" gibi dergiler sayılmazsa, mizah anlamında en büyük ilgiyi Makro paşa görmüştür. "Makro paşa'da yer alan Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkileri, antidemokratik yasalar, karaborsa, enflasyon vb. konular mizah yoluyla eleştirilmiştir" (İnuğur, 1992: 215).

1950 yılından sonra yeni bir evrenin başladığı söylenebilmektedir. Bu yılda, Cumhuriyeti gerçekleştiren parti muhalefete geçmiş, muhalefet partisi ise yönetimde olmuştur. Bu dönemde mizah anlayışı olgunlaşmış ve

ustalık göstermiştir. 1960–1970 arası ise, Türkiye’de yaşanan askeri darbe ve yeni anayasa sarsıntıları, mizaha da yansımıştır. Karikatür ve hiciv büyük bir durgunluk yaşamıştır. “1970–1980 döneminde Gırgır Dergisi çıkmaya başlamış, Akbaba dergisi dönemini kapatmıştır” (Öngören, 1998: 74). Bu dönemde Karikatürcüler Derneği kurulmuştur. “Bu dönem karikatürcülerin altın yılı olarak değerlendirilmektedir. Uluslar arası Nasreddin Hoca Karikatür Yarışması düzenlenmiş ve iyi sonuçlar alınmıştır. Ayrıca bir de Karikatür Müzesi kurulmuştur” (Balcıoğlu, 2001: 180). 1980–1990 dönemlerinde tüm basın, ofset teknolojisini kullanmaya başlamış, renkli televizyon yayınına geçilmiş ve çok partili döneme hazırlık çabaları görülmüştür. 1990–2000 döneminde çok kanallı televizyon yayınları vardır. Mizahta canlılık ve yaygınlaşma görülmektedir. Bu dönemde mizahçıları etkileyen en önemli unsurlardan biri, kitle iletişim araçlarıdır. Radyo, siyah beyaz televizyon, renkli televizyon, çok kanallı özel televizyonlar Türkiye’yi ve mizahçıları da değiştirmiştir (Öngören, 1998: 74).

Mizahın Türleri

Mizahın değişik türlerde oluşu, farklı toplumların farklı kültürlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşam koşulları birbirine benzeyen toplumların halkları birbirlerinin mizahını daha kolay anlamaktadır (Nesin, 2001: 19). Aynı dili konuşan toplumlar için de benzer düşünceler söylenebilmektedir. İnsanlar farklı durumlara gülerler. Örneğin bir kişinin buzda kayarak düşmesi kimilerini çok güldürürken kimilerini ise yalnızca gülümsetmekte, belki de hiç güldürmemektedir. Bunun nedeni insanların aynı mizah türlerinden hoşlanmamalarıdır.

Shade’e göre, mizah, görsel, işitsel, figürel ve sözlü olarak ayrılabilir. Figürel elementler, komik giysiler, karikatürler, çizgi filmlerdir. Karikatür, uzun bir geçmişe sahip olmasa da etkili bir mizah türüdür. Karikatürlerde, kişinin yüz veya vücut orantılarını olağandışı olarak büyütme veya küçültmeyle alışılmadık görüntüler elde edilir. İkinci olarak, olmadık iki öge, örneğin kuşbaşı ile insan vücudu, birleştirilir. Karikatür basının toplumda yaygınlaşmasıyla yerini bulmuştur. Karikatürde, yaşamın her türlü durumu konu edilerek mizah oluşturulur. Karikatürcü, olağan bir görüntü içinde olmadık sınıfları bir araya getirebilir yada günlük hayatta olmayan bir görüntü içine olağan bir görüntü koyabilir. “Karikatür, yalnızca konuyu değil, çizim yeteneği, espri gücü, eğlence ve hoşgörüyü içinde barındırır” (Öngören, 1998: 37).

Çizgi film ise canlı aksiyon sinemasına göre, biçimleme olgusunda taşıdığı farklılığa karşın, kullandığı teknik araç, film, kamera ve görüntü, hareket, ses, kurgu ile oluşturduğu görsel dili kullanarak benzerlikler gösterir (İlgaz, 1997: 19). Giysiler de özellikle tiyatro gibi gösteri sanatlarının önemli bir parçasıdır. Komik bir oyun sergilendiğinde

oyuncunun giydiği komik kıyafetler veya palyaçonun kıyafetleri izleyiciyi güldürebilmektedir. Sözlü mizah; şakaları, söz oyunlarını, bilmeceleri vb. içermektedir. Sözlü mizah, konuşmalarda yer almaktadır. En geniş ve en çok kullanılan mizah türüdür. Görsel mizah, pandomima, taklit ve diğer komik hareketlerde görülmektedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak filmler, klipler, mailler de buna eklenmiştir. Mizah, bazı eylemler, söylemler, durumlar, abartılı davranışlar yoluyla oluşmaktadır. Alaya alma, mizahın saldırgan bir şeklidir. Diğer kişinin zayıf bir yönünü ortaya koymaktadır. Bir kişinin kulaklarının, ayaklarının ya da ellerinin abartılı olarak büyük olması insanları güldürmektedir. Görsel mizah, mizahın geniş bir şeklidir. Bunların dışında espriler, komik bilmeceler, maskaralıklar, pantomimler önemli mizah türlerindedir. Konuşma şeklinin çarpıklıkları da mizahçıların konuları arasında sıkça yer alır. Tavırlar da şekiller gibi güldürme sebebidir. Tavırlardaki tuhaflıklar, daimi tekrarlamalar veya abartılar, gülünç durumlara neden olur. Örneğin sürekli yere düşen bir kişi, baston gibi dimdik yürüyen insanlar komik olacağı gibi bir hükümdara yada müdürüne ezile büzüle devamlı selam veren bir kişi de komik görülmektedir. Bunları çoğaltmak mümkündür. Koestler ise çeşitli mizah türlerini; Şöyle sıralar;

Cinas ve Şakalar: Bu tür; İnsanların zihinsel ve sözlü yeteneklerini ortaya koymaktadır. Kişi, karşısındakini sözcük oyunları ile etkileyerek, zeki bir biçimde nükteli konuşmalar yapmakta ve gülmeye neden olmaktadır.

İnsan ve Hayvanları içeren Mizah: İnsanların ve hayvanların karikatürlerinden oluşmaktadır. Burada karakterlerden bazıları küçük düşmektedir.

Çocukları ve Yetişkinleri içeren Mizah: Çocukların yetişkinleri taklit etmesi, elbiselerini giymesi gibi.

Parodi: Parodi bir eserin komik bir biçimde ele alınması veya taklit edilmesi anlamına gelmektedir.

Taşlama ve Hiciv: Genellikle hiciv yaşamda başarı kazanmalarını sağlayacak güçlü mali yada siyasi olanaklara sahip olmayanlar tarafından saldırı yada savunma aracı olarak kullanılmakta olup kelime oyunları daha çok yapılmaktadır. (Déjeux, 2000,32). En çok kullanılan mizah çeşitlerindedir. Hicivde açık bir saldırı görülmektedir. Bu nedenle hoşgörüyü en fazla ihtiyacı olan mizah çeşididir (Öngören, 1998: 32). Hiciv saldırganlık içermektedir. Toplumsal alanda ve genellikle modada, yeni kültürel etkinliklerde vb. gündelik yaşam içinde ciddiye alınan olaylara bir tepki olarak kullanılmaktadır. Özetle ciddi konuları dikkate almama, karşı çıkma yoludur (Fenoglio ve Georgeon, 2000: 8).

Maskaralık: Daha çok görüntüsel kabalıktan oluşmaktadır. Bir kişinin karmaşık bir ortamda başkasının kafasına vurması veya uygun zamanlaması olmayan davranışlar.

Anlamsız Sözler: Bir insanın duygularının, bulunduğu durumun anlamsız şiirler veya yazılarla ifade edilmesidir. Bunun yanında gerçek ve mantık dışı, uydurulmuş asılsız hikâyeler de gülmeye neden olur.

Kıyafetler Kullanılarak Yapılan Mizah: Kişinin yüzünü boyaması, değişik kılıklara girmesi ile ortaya çıkan mizahtır. Moda da mizahçılar için iyi bir malzeme kaynağıdır. Çok şişman, çok yaşlı veya çirkin bir kişide, modaya uygun bir kıyafet görüldüğünde insanlar kendilerini gülmekten alamazlar (Yücebaş, 1976: 57). Ya da modayı çok geriden takip eden bir zengin durumu mizahı oluşturabilmektedir. Yaygın olan ve günlük hayatta kullanılan mizah türlerinden bazıları, fıkra, mizahi şiir, karikatür, kuklalar. Bunları genişletmek mümkündür. Bu türleri birbirinden katı ayırımlarla sınırlandırmak doğru olmayacaktır, bazıları iç içe girmektedir. Çağın gerekleri ve gelişmelerle bazıları yok olmakta, bazıları ise yenileri eklenmektedir şeklinde tanımlanmıştır (Pauluk, 1999: 78).

“Mizah türleri, önemini; toplumdan topluma aktarması ve o toplumun özelliklerini kullanmasından almaktadır. Mizah türlerinin ortaya çıkışını bir tek özelliğe bakarak açıklamamak gerekmektedir. Mizah türleri, hikâyenin, şiirin, resmin, tiyatronun, gösteri sanatlarının, fotoğrafın olanaklarından da yararlanmaktadır “ (Öngören, 1998: 34).

Burns 1998 yılına ait “mizahın türleri” adlı çalışmasıyla, 30’dan fazla mizah çeşidini, 6’ya indirmiştir. Bunlar;

Sözcük Oyunu: Mizah, bazı kelimelerin iki anlamıyla kullanılarak oluşturulur.

Etnik Mizah: Mizah, farklı kişilerden oluşan farklı kültürlerden de yararlanmaktadır.

Basmakalıp Sözler: Mizah, belirli gruplar ve insan tipleri hakkında abartılı toplumsal kavramları kullanmaktadır. Mizah çeşitleri içinde aynı cümleler, benzer kişiler yer alır.

Ticaret Hayatı: Mizah, çeşitli meslek gruplarına ve iş hayatına ilişkin konulara da girmektedir.

Aşağılama ya da Şiddet içerikli: Mizah insan ve hayvan kusur veya zayıflıklarını küçümser ve bunu kendi içinde kullanır.

Cinsel içerikli: Mizah, doğrudan veya dolaylı olarak cinsel içerikli konulara da yer verir (Öngören 1998: 15).

Bu türlere gösterilen ilgi, mizah öğelerinin değişik şekillerde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Fıkra, hikâye ve şiir, söze dayalı türler olduğu halde, karikatürde görüntü, birinci sıradadır. Yazısız karikatürde ise söz ortadan kalkarak, görüntüye mizah yüklenir. Mizah öğelerinin, birbirlerinden biçimlerde bir araya getirilmesi, yeni bir olayın ortaya çıkmasına neden olur. Sinemanın ortaya çıkması, bir anlamda hareket eden karikatürlerin, yani çizgi filmin doğmasını sağlamıştır. Mizah türlerinin gelişmesine etkide bulunan bir diğer etken eğlence ve hoşgörüdür.

İlk mizah gösterilerinden itibaren hoşgörü ve eğlenme, komediye aktarılmıştır. Bu bilgilerin eşliğinde mizahı 3 grupta toplamak mümkündür. Bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

Popüler Mizah

Pop kavramı, Latincede “Populos” kelimesinden türemektedir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki,2010>). Popüler, genel anlamda, bir olay, konu, nesnenin insanların ilgilenmesine bağlı olarak artan bir kavramdır. 20. yüzyıldan sonra özellikle toplumsal modernleşme ile yayılan ve kavram olarak kültürel gelişmeleri ve gündem oluşturan olayları kapsamaktadır. Mizahın popülerliliği de bu bilgiler ışığında gelişebilmektedir örnek olarak da çeşitli süreçlerde ilgilenilen yada gündem oluşturmuş ve bir şekilde büyük gruplara hitap eden toplumsal olaylar sıralanabilmektedir. Mesela ekonomik bozuklukların olduğu dönemlerde enflasyon canavarı gibi bir karakterin oluşturulması ve farklı toplumlarda da aynı karakterin farklı versiyonlarının çizilmesi gösterilebilir.

Resim 3; H. Payne Ait Bir Karikatür

Kaynak: <http://orhankaraca.blogspot.com/2008/03/enflasyon-canavar.html>,2011

Siyasi Mizah

Siyasi mizah, mizahın önemli bir parçasıdır. Genelde politikacılar tarafından yasaklı ve engel olunan şeyleri yıkarcasına muhalif bir tavırla rejime ve rejimin söylediklerine karşı çıkar. “Tarihsel olarak, Atina demokrasisini eleştiren tiyatral gösterilere ve mizah içeren şiiirlere rastlanmaktadır” (Henderson, J. ,1993:) .

Siyasi konuları amaç edinen çizgi ve yazılı mizah, 18. yüzyılda çoğalmış Lüterciliğin ortaya çıkışı ve İngiltere’de Hannover Hanedanıyla Jakobitler arasında meydana gelen olayları anlatan çizgiler önemli siyasi

karikatürler arasında sayılmaktadır. Aynı çağda yaşamış İngiliz ressamı William Hogarth'da eserlerinde bu özelliğe çok yer vermiştir. Bazen acımasız da olabilen çalışmalarının çoğu dönemin politikası ve değerleriyle dalga geçen eleştirilerdir. Bu tarz çizimlere genelde onun adından gelen Hogarthçı ya da Hogarth tarzı denmektedir.

Resim 4; Gin Lane Bira Sokağı ve Ginlane
Kaynak: www.wikiwak.com/.../Artwork/Others, 2011

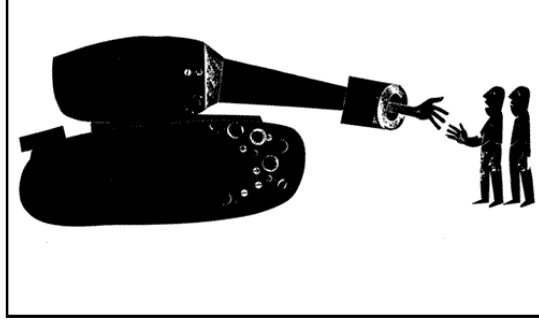
Siyasi mizah, politik yön ayırt etmeksizin, genellikle siyasi gündemin etkisiyle kendine malzeme bulmuş ya da, çoğu zaman eğlence amacı sağlamak yeterli olmuştur. Tabiatıyla çok nadiren kendisini yapıcı görünümünde sunar; çoğu zaman muhalefet ya da protestonun bir parçası gibi kullanılmış, ama daha çok sorunun ta kendisi olmuştur.

Kara Mizah

18. yy. sonlarına doğru Fransa'da ortaya çıkan edebiyatta farklı bir mizah türünden söz etmek olasıdır. Yeniçağın getirdiği tüm karamsar ve umutsuz tablonun yarattığı bu yeni mizah türü "kara mizah" diye adlandırılmıştır.

"Sanayileşme temposu, teknolojik gelişme, zenginliklerin paylaşılması yolunda gitgide gerginleşen uluslararası gelişmeler, başta büyük kentlerde yaşayanları olmak üzere Avrupalı yazar, sanatçıyı, düşünce adamını derinden yaralamıştır. Birbirini izleyen savaşları, uç boyutlarına varan sömürgeciliği,

mantar gibi yerden biten fabrikalarda köle koşullarında çalıştırılan çocukları ve kadınları büyük aktoral sarsıntılar kuşatmıştır” (Batur, 1987: 27).
Bu şartlar altında gelişen kara mizahın nükteden ve mizahtan ayrılan yanı çok daha sert ve vurucu bir dile sahip olmasındır.

Resim 5; Ken Sprague'ya Ait Bir Karikatür

Kaynak: <http://www.kenspraguefund.org/gallery>, 2011-05-31

Kara mizahı hiciv ve yergiden ayırmak zordur ancak kara mizahtaki yergi çok daha acımasızdır. Enis Batur'a göre “ ...vatoz gibi çarpıp geçer kara mizah deyişleri, ama değdikleri yerde durmadan hatırlanan bir acı kalır.” Kara mizahın ayırt edici bir özelliği de, tohumunda görülen koyu umutsuzluktur. Geçmişe de geleceğe de inanmaz kara mizahçı. Bu umutsuzluk dozajı, onu inanç olgusundan sebeplenen bütün değerleri acımasız kılarak sorgulamaya, dahası yerle bir etmeye yöneltir.

Resim 6; “Barış”Atilla ÖZER’e Ait Bir Karikatür

Kaynak: <http://home.anadolu.edu.tr/~aozer/aozercalismalar/baris.gif>, 2011

Mizahın Yapısı ve Önemi

Mizahın tam olarak nasıl ortaya çıktığı gizemini korusa da teorisyenler, insanların ne şekilde ve niçin güldüğü konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler. Snetsinger ve Grabowski’ye göre mizah, üç evreden oluşmaktadır;

“Uyarılma, sorun çözme ve sonuç. Uyarılma evresinde dinleyici, mizahi bir işaret alır. İşaret, bir sembol olarak da adlandırılabilir. Bu bir palyaço kostümü veya bir komedyenle göz göze gelme de olabilir. Sosyal durum, uyarıcı evreyi etkilemektedir. Bununla beraber şakanın yapısı, içeriği ve karmaşık olup olmadığı uyarıcı evreye uygun olmalıdır. Bir işitsel veya görüntüsel mizah uyarımı olduğunda, birbirine uymayan bilgileri anlamak için problem çözme basamak olur. Sorun çözmenin ardından uyumsuzluklar, sonuçlandırılır. Çözümle beraber gülümseme ve gülmenin çeşitli şekilleri ortaya çıkar” (Williams, 2001: 16).

Bazı araştırmacılar ise mizahın nasıl oluştuğu, neye sebep olduğu ve niçin komik olduğu konusunda incelemeler yapmışlardır. Zihinde oluşan bir mesajın mizah kullanılarak nasıl güzel sözcüklere dönüşebildiğine ve insanların buna nasıl kolaylıkla odaklanabildiklerini araştırmışlardır. “Mizahın iki temel özelliğinden ‘birleştirme ve bölme’, mizahın yapısının anlaşılmasında anahtar rol oynamaktadır. Politikacılar mizahın bu

özelliklerinden sıkça yararlanmaktadırlar. Dinleyicilerini veya seçmen kitlelerine seslenirken mizahla onları birleştirmeye çalışmakta, bir yandan da yine mizahı kullanarak rakip partilerin seçmenini bölmeye hedeflemektedirler. İletişimciler de etkili bir söz söylemek için ve izleyici veya dinleyiciye bu şekilde ulaşmak için mizahtan yararlanır. Buradaki temel nokta izleyici veya dinleyicinin sunulan mesajı nasıl yorumladığıdır” (Meyer, 2000: 311).

Mizah kimi zaman gündelik yaşamın bazı yönlerini insanların önüne güldürücü bir şekilde sunmakta; kimi zamansa insanlara acı veren olayları, hayatın tuhaf ya da saçma yönlerini kendine özgü bir bakışla değerlendirebilmektedir. Mizah çoğunlukla bir ortamı yumuşatmak, gergin atmosferi dağıtmak, kişiler arası diyalogu artırmak veya kişinin kendisini sevdirmek ve beğendirmek amacıyla yapılmaktadır. “Pozitif yönlü kullanılmak üzere düşünülse de, yine de mizah, küçümseme, kişinin yada bir şeyin eksi yönleriyle alay etme düşüncesiyle de kullanılmaktadır. Kişinin bir şeye gülmesi için, kendisini iyi hissetmesine, sağlıklı olmasına ve gülme yeteneğine ihtiyacı vardır. Mizah, her insanın ayırıcı psikolojik parmak izidir” (Manning, 2002: 12).

Mizah, yazılı basın yoluyla pek çok okuyucuya ulaşması ve onlar tarafından beğeniyle takip edilmesi nedeniyle, toplumu etkilemek için zaman zaman kullanılmıştır. Kimi zaman sanayiciler, kimi zamansa politikacılar sempati ve beğeni kazanmak için mizahı kullanmışlardır. Savaş dönemlerinde düşman devletlerini hicvetmek, onları aşağılamak için karikatürden faydalanılmıştır. Diğer dönemlerde ise iç politika, kadın erkek sorunları, aile, ordu, polis vb. kurumlar konu olarak karikatürlerde yerini almıştır. Toplumdaki, kurumlardaki çarpıklıklar mizahla yansıtılmakta, konuya dikkat çekilmektedir. (Öngören, 1998: 22). Özellikle halk fıkraları, güldürmekle beraber toplumun yanlışlarını ortaya koymaktadır. Nasrettin Hoca'nın kazan doğurdu fıkrasında “Kazanın doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne neden inanmıyorsun?” sözü, bedavacılığın uğradığı komik akıbeti ortaya koyan yerinde bir hicvidir.(Yücebaş, 1976: 59).

Mizahın Fonksiyonları

Mizahın fonksiyonları, sosyal davranışlarda mizahın önemini ve insanlar arası diyaloglarda memnuniyetin artmasına yaptığı katkıyı göstermektedir. Mizah, kişinin kendi kendine rahatlamasını ve başkalarıyla daha derin ilişkiler kurmak için ortam hazırlayarak bir fırsat sağlamaktadır. “Aynı zamanda gergin ortamların ortadan kaldırılması, çatışma stresin giderilmesi ve problem çözmede aracı olmaktadır. Bir başka deyişle mizah psikolojik rahatlamayı sağlar. Bununla beraber, vücudun bağışıklık sistemini güçlendirilmesine yardımcı olduğu kadar kalbi ve kasları da güçlendirir, acıyı azaltır; kısaca fiziksel ve ruhsal sağlığa katkıda bulunur” (Du Pré, 1998: 20).

Buna göre mizahın fonksiyonları şunlardır:

Sosyolojik Fonksiyonu;

Sosyolojik fonksiyonuna bakıldığında, mizahın bireysel ve toplumsal olarak ne kadar önemli olduğu görülür. Mizah, kişilere kendi deneyimlerini rahat bir atmosfer içinde sunma imkânı vermektedir. Mizah, evli çiftler arasında, derslerde, doktor ile hasta arasında vb. durumlarda hoş bir atmosfer içinde etkileşimin olmasını ve rahatlamayı sağlamaktadır. Mizah, özellikle sıkıntılı dönemlerde problemin çözülerek, uzlaşma ortamının oluşmasına yardımcı olur. Güçlü arkadaş bağlarının kurulmasında basamak görevi görür (Mierop, 1999: 8). Mizahın insanlara kattığı sosyal memnuniyet olumlu yönde kabul görmektedir. Mizah insanlar arası ilişkilere, samimiyet, doğruluk, nezaket, saygı katmaktadır. İnsanlar arasındaki statü farklılıklarından doğan iletişimsizliği de ortadan kaldırarak ilişkilerin sağlamlaşmasına yardımcı olur (Du Pré, 1998: 25).

Mizahın temel fonksiyonlarından biri, zevk vermektir. Kişi böylelikle mizahla beraber yaptığı işten zevk alır ve sosyal yaşamına daha sıkı sarılır. “Mizah insanların kaynaşmasına yardımcı olmasının yanında, insanlar arasındaki etkileşimin artmasına da sebep olur” (Provine, 1996: 39). Mizahın iletişim araçlarında yer alması, o araçların tercih edilmesinde katkı sağlayabilmektedir. Mizah içerikli mesajlar insanlar arasında sıklıkla günlük konuşmalar içinde tekrar edilmektedir. Böylece insanlar televizyonda yayınlanan bir reklamda geçen komik bir görüntü ya da metinden birbirlerine bahsedebilmektedirler. Bu konuşmalar, insanları birbirine yakınlaştırdığı gibi, aynı konulardan bahsedilmesini ve keyif alınmasını da sağlamaktadır. Ortak konular, insanların toplum içinde kendilerini yalnız hissetmeleri yerine, bir durumu paylaşma düşüncesini, böylelikle grup ruhunun oluşmasını sağlamaktadır. Kişi, bu gelişmelerden haberdar olmadığı durumlarda kendini dışlanmış hissedebilmektedir. Böylece ait oldukları kültürle bütünleşmek yerine, kendi toplumlarına yabancılaşırlar (Özodaşık, 2001: 24).

Bir kişiye, güldüğü zaman ne hissettiği sorulduğunda, kendisini, enerjik, rahatlamış, mükemmel, mutlu hissettiğini söyleyecektir. Kişi kendini, daha az stresli, daha sağlıklı, genç, pozitif enerji yüklü, sakin bulur. Bütün bu olumlu duygular kişinin gündelik hayatına olumlu olarak yansımaktadır. Kişinin iticilikten uzak kalarak, toplumda saygı ve sevgi görmesini sağlayacaktır. Mizah, üzüntü verici olayların ardından kişinin kendini toplamasına yardımcı olur. Mizah duygusuna sahip olan kişiler yalnız kalmazlar. Etraflarında onunla sohbet etmek isteyen çok sayıda kişi olur. Bu da kişiyi asosyal olmaktan uzaklaştırır (Westburg, 2003: 24).

Psikolojik Fonksiyonu;

Mizahın insan vücuduna etkilerini anlamak için öncelikle gülmenin ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Gülme, nefes borusunun açılmasıyla ve ses tellerinin titreşmesiyle oluşan ritmik ve kasılgan bir vücut hareketidir; eşleyle kasılgan hareketler ve anlamsız seslendirmeler bütünüdür. Bu hareketin vücut sistemleri üzerinde olumlu etkileri vardır. Mizah ve insan biyolojisi arasındaki bağlantı olumludur. Belirli şartlar altında mizah, iyileştirici rol oynamaktadır. Özellikle, sinir sistemi, kas sistemi, solunum sistemi, bağışıklık sistemi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Gülmeyle beraber kan akışı hızlanır, kandaki oksijen oranı artar, akciğerler, diyafram ve yüz kasları hareket eder ve doğal bir ağrı kesici görevini üstlenir. İlave olarak, endorfin salgısının artmasıyla acı azalır ve memnuniyet duygusu artar. Tansiyon, şakanın ilk safhalarında oluşur ve gülmeyle beraber düşer. Gülme başladığı zaman endokrin sistemi uyarılır ve kandaki endorfin üretimi artar. Bu zaman sürecinde çeşitli hormonlar salgılanır ve bu hormonlardan bazılarının ağrı kesici etkisi vardır. Gülmenin gelmesiyle kişide bir rahatlama başlar. Beynin duygu ve yaratıcılığı kontrol eden sağ yarım küresi aktifleşir. Vücut ısısı ve acı algısı düşer, hormon üretimi başlar, bağışıklık sistemi aktif hale gelir. Mizah, sağlıklıdır ve vücut için yararlıdır. Yapılan çalışmalarda, vücudunda %80'in üstünde yanık bulunanlarda, yeterli dozda ilaçla beraber mizaha maruz kaldığında kişide, çok büyük ölçüde iyileşme görüldüğü kaydedilmiştir (Williams, 2001: 21). Gülme ve mizahın psikolojik açıdan insanları nasıl etkilediğini bulmak için çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çalışmalara göre mizah, insanlardaki acımasızlığı, sertliği, kabalığı en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. Bu nedenle mizahın insanlar üzerindeki psikolojik etkisinin olumlu olduğu düşünülmektedir. Mizahı kullananların morallerinin yüksek olduğu kaydedilmiştir. Bu da insanları depresyondan uzaklaştırmaktadır, yine de endişelerden insanın uzaklaşmasını sağlamamaktadır (Du Pré, 1998: 22). Öfke ve korku insanlarda zaman zaman oluşmaktadır. Mizah ile bu iki negatif duygunun üstesinden gelerek, kişi korku ve öfkesini azaltabilir. Mizah, kişinin problemlerini çözmez, ancak problemlerin dağıtılmasında önemli rol oynar. Kaygı, öfke ve stresin azaltılmasına yardımcı olarak farklı bakış açıları bulunmasını sağlar. Kişi, bir ortamda utandığında, üzüntülü olduğunda, başarısızlıklarında mizahı yararlanırsa, rahatlamaya başlar. Kişinin olaya farklı yönden bakmasını sağlayarak, denge kurmasına yardımcı olur. Denge olmadan kişinin psikolojik ve akli yönden sağlıklı olması beklenemez.

Cleese yaptığı çalışmada düşünmeyi kapalı ve açık olma modellerine dayandırmıştır. Açık modelde, kişi psikolojik olarak daha rahat bir yapı sergilemiştir. Böylece araştırmaya hevesli, neşeli ve demokratik özellikler göstermekte, mizaha yatkın olmaktadır. Kapalı modelde kişi, gergin, katı, hiyerarşiye önem verir. Açık modelde ise, yaratıcı ve

yenilikçidir. Açık modele uygun kişiler, çevreleriyle daha rahat iletişim kurarlar ve rahat tavırlar sergilerler (Hefferin, 1996: 52).

Beyin fonksiyonları mizahtan etkilenmektedir. Sol beyin yarı küresi ve sağ beyin yarı küresi birbirinden farklıdır. Gülme, alışılmadık şekilde insanın bilinç seviyesinin artmasına ve beyinde oluşan bilgilerin çoğalmasına, böylece beynin kapasitesinin yükselmesine yardımcı olur. Böyle bir durumda kişi, şu iki belirsizliği anlama yeteneğine sahip olur. Birincisi, problemin ince ayrıntısı, diğeri de problemin somut ve mantıksal yönüdür. Gardner, gülmenin aynı zamanda beyin kapasitesini yükselttiği gibi, beyin yarı küresinin zarar görmesini engellediğini saptamıştır. Öyle görünüyor ki mizah, kişi üzerinde çeşitli seviyelerde fonksiyonlara sahiptir (Williams, 2001: 22).

Eğlence Fonksiyonu;

William Glasser'e göre dört psikolojik ihtiyaç vardır. Bunlar, ait olma ihtiyacı, güce sahip olma ihtiyacı, özgürlük ihtiyacı ve eğlenme ihtiyacıdır (Spurgeon,1998: 9). Mizah kişinin ruhsal olduğu kadar fizyolojik olarak da rahatlamasını sağlayan temel ihtiyaçlardan biridir. Hatta diğer temel ihtiyaçlarla da iç içedir. Kişi toplumla beraber mizahı paylaştığında ait olma ihtiyacını; halkın yönetime karşı olan isteklerini ya da eleştirilerini dile getirirken güce sahip olma ihtiyacını; düşüncelerini karşısındakini kırmadan, hoşgörüyü de beraberinde getirmesiyle özgürce konuşabilme ihtiyacını ve insanlara hoşça vakit geçirme adına eğlence ihtiyacını kısmen karşılamaktadır. Darwin, maymun ve şempanzelerin dişlerini göstererek insanlara benzer gülme sesleri çıkardıklarını iddia etse de, gülme genel olarak insanlara özgü bir davranış şekli olarak kabul görmektedir. Gülme, pek çok duygunun ardından oluşabilmektedir. Utanma, alay etme, sinirlenme, heyecanlanma, sevinme duygularını ifade ederken gülme oluşabilir. Bu duygulara ilave olarak en yaygın görülme sebebi eğlenmedir. Kişi, hoşça vakit geçirdiğini eğlenceli durumlarda belli eder, ortamın getirdiği hoşnutluk ve mizahla beraber güler.

İnsanlar farklı şekillerde eğlenmektedirler. Kimileri, zevk aldıkları ortamlara gitmekte, kimileri arkadaşlarıyla hoşça vakit geçirmeyi tercih etmekte, kimisi televizyon izleyerek eğlenmektedir. Eğlence, insanın hayattan zevk almasını, yaşantısına farklılıklar getirmesini sağlar. Mizah ve bununla beraber gelen gülme, kişinin yaşantısında bu hoşnutluklara sahip olmasına yardımcı olur. Günlük yaşantıda mizah, çeşitli biçimlerde insan hayatına girer. Televizyonda izlediği komedi filminde, okuduğu gülünç hikâyelerde, işte verilen kahve molasında, arkadaşlarla şakalaşmalarda veya komik maillerle kişi eğlenebilmektedir. Kişi, enerjisini ve zamanının çoğunu, şaka yapmakla ve şakayı dinlemekle geçirir. Yemek yemek, yaşamak gibi eğlenmek de insanların bir ihtiyacıdır (Howe, 2002: 253).

İnsanlar monoton bir hayatta hiç eğlenmeden yaşarlarsa, yaptıklarından zevk alamazlar ve çevrelerine verimli olamazlar. Bu nedenle eğlenme ihtiyacı da yemek içmek kadar gereklidir, özellikle insan psikolojisi üzerindeki etkileri düşünülürse, mizahı hayatında hiç yaşamamış veya hiç gülmeyen bir insan düşünülemez. Mizah, çok sıkıntılı bir durumu insanın lehine çevirebilmektedir. Kimi zaman insanlar, yaşadıkları acıları mizahla eğlenceye dönüştürmüşlerdir. Örneğin komedyenler, çizgi film yapımcıları, komedi yazarları zor durumlardan kurtulma yolu olarak mizahı görmektedirler. Yapılan çalışmalar, tanınmış birçok komedyenin çocukluğunda yoğun acılar ve kayıplar yaşadığını göstermektedir. Örneğin Charlie Chaplin de teselliye mizahta bulmuştur. Londra'nın en yoksul bölgelerinde büyüyen Chaplin, on beş yaşında babasını kaybetmiş, ardından annesinin aklını yitirmesiyle büyük bir acı daha yaşamıştır. Chaplin bu kötü anılarını filmlerde kullanarak eğlenceye dönüştürmüştür (Klein,1999: 19–20). Yalnızca kendisi gülmemiş, kendisini izleyenleri de mizaha boğmuştur. Sadece mesleki hayatında değil, kendi dünyasında da Chaplin'in yükselmesine mizah çok büyük katkı sağlamıştır.

İletişim Fonksiyonu;

Mizah, insan ilişkilerinin olduğu her yerde vardır; sosyal yaşamın hayranlık uyandıran ve geniş ölçüde hatırlanan bir parçasıdır. Kişisel ilişkilerin her evresinde ve ilişkilerin geliştirilmesinde mizah önemli olmaktadır. Mizah, yalnızca insanlara özgü olan sosyal bir özelliktir. Mizahtan, iletişimin olumlu yönde ilerlemesine katkıda bulunan temel faktörlerden biri olarak bahsetmek yanlış sayılmaz. İşlevsel olarak mizahtan daha yararlı olan çok az sosyal-kişisel beceri bulunmaktadır. Mizah, bireyler arası iletişime yardımcı olduğu kadar, yaşam kalitesinin yükseltilmesine de yardımcı olmaktadır. Mizah, aynı zamanda çeşitli bakış açılarının bütünleştirilmesi ve onlar arasında köprü olabilme yeteneğidir. İnsanların arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde, kişiler arasındaki mesafeler, mizah yoluyla ortadan kaldırılabilir. Mizah, bireylerin birbirlerine yaklaşmasını sağlamaktadır. Mizahın paylaşılmasıyla, ortak duygular ifade edilmekte, dostluklar pekişmekte, ortamın gerginliği azaltılmaktadır. Mizah, kişilerin birbirlerine daha yakın olmalarına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda eşler arasında mutluluk için anahtar rol oynamaktadır (Mierop, 1999: 8). Mizah, bireylerin ve gruplar arası iletişimin gelişmesinde önemli bir faktördür. Mizah, grup ruhuna canlılık katmaktadır. İnsan etkileşiminin neredeyse her şeklinde görülen mizah, gruptaki kişilere enerji vermekte, iletişimin gelişmesine güç katmakta, kişilerin birbirleriyle etkileşimde bulunmasını teşvik etmekte, güzel bir diyalog kurulmasına yardımcı olmaktadır. İnsanlar sohbetinden hoşnut oldukları kişilerle iletişimde bulunmaktadırlar. Mizah da konuşmalara canlılık ve hoşluk katmaktadır (Lippert, 2001: 23). Araştırmacılar, mizahın iletişim ortamına

katkılarını tartışırken, iletişimi zevkli hale getirdiğini savunmaktadırlar. Genelde iletişime iki açıdan bakılmaktadır; kişiler arası iletişim ve kitlesel iletişim. Brown ve Braynt, mizahın iletişim araçlarında kullanımının temel sebeplerinden birinin geniş izleyici kitlesini çekebilmek olduğunu vurgulamışlardır. Ortalama olarak televizyonda yayınlanan programları izleyenlerin günde 15 kez güldüğünü saptamışlardır. Mizahın kitle iletişim araçlarında kullanımının bir diğer nedeni çocuklarla ilgilidir. Özellikle eğitici programlarda çocukların dikkatini ve ilgisini çekmek için eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca mizah içerikli programlar izleyicilerin günlük stresini, sıkıntılarını almakta ve hoşça vakit geçirmelerini sağlamaktadır (Roeckelein, 2002: 140).

Güldürerek iletişim, basit ve anlaşılır bir yapı içinde şekillenmektedir. İnsanları etkileyici bir özelliğe sahiptir. Mizahın, tüm bu fonksiyonlarına bakıldığında birbirine ne kadar yakın ve iç içe olduğu görülmektedir. Bu sebeple mizahın fonksiyonlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmamak gerekmektedir.

Mizah Teorileri

Mizah bütün toplumlarda bulunan bir kültür harikasıdır. Platon, Aristoteles, Thomas Hobbes, Charles Darwin, Sigmund Freud, Emmanuel Kant, Arthur Koestler gibi büyük düşünürler, mizahın değerini ve kaynağını topluma çeşitli teorilerle sunmuşlardır.

Birçoğu da, mizahın fonksiyonlarını açıklamak için çalışmışlardır. Günümüzde hala mizahın fonksiyonel teorileri tartışılmaktadır. Yüzün üzerinde mizah teorisi ortaya atılmıştır. Bunların çoğu şu üç teori içine girmektedir: Üstünlük Teorisi, Rahatlama Teorisi, Uyuşmazlık Teorisi (Susa, 2002: 49).

Üstünlük Teorisi

Üstünlük çok yaygın kullanımıyla beraber, kendini çok beğenme, mutluluğunu artırma veya sağlamlaştırma anlamlarında kullanılmaktadır. Üstünlük duygusu ve mizah arasında sıkı bir bağ vardır. Pek çok mizah durumunda yalnızca gülme ve hoş vakit geçirme amacıyla değil, karşısındakinden bir adım öteye geçme amacıyla da yapılmaktadır (Vandaele ve Cetra, 2002: 223). Üstünlük teorisi en eski teorilerden olup Platon ve Aristoteles dönemine kadar dayanmaktadır. Üstünlük teorisi mizaha kişinin çevresindeki statüsüyle ilişkili olarak değerlendirilir. Teori kaynağını, Aristoteles' in yazdıklarından almaktadır. Bu görüş; gülmenin temelini meydana gelen komik bir durumun ardından birinin diğerine olan zaferinde görmektedir. Bir başka deyişle; insanlar birinin düştüğü komik duruma gülerken, kendilerini o durumun dışında tutarak üstünlük duygusuyla hareket ederler. Aristoteles, gülmenin güçsüz ve çirkinlere

karşılık doğduğunu söyler. Kişi kendi üstünlüğü ile karşıdakinin bedensel ve zihinsel kusurlarını karşılaştırır. Etnik, ırkçı, karşı cinsin zayıflığını ortaya koymaya çalışan şakalar bu kategoridedir (Coughlin, 2002: 19, Konning ve Weiss, 2002: 2).

Uyuşmazlık Teorisi

Uyuşmazlık teorisi kişilerin mantıksız, münasebetsiz yada beklenmedik bir durumla karşılaştığında ortaya çıkan komik durumu açıklamaktadır. Kurallara veya beklentilere uymayan bir durumla karşılaşıldığında mizah ortaya çıkmaktadır. (Manning, 2002: 17). Bu teoriye göre, sosyal ve statü vb. farklılıklar gözetilmeden mizah oluşturulur (Berger, 1987: 8). Birbirinden farklı iki fikir, düşünce yada durumun sürpriz bir şekilde bir araya getirilmesiyle mizah meydana gelmektedir. İnsanlar aniden ortaya çıkan bir durumu, farklılıkları not ederler; eğer ortada korkulacak bir durum yoksa bu teoriye göre mizahın oluşmasına ortam sağlanabilir. Bu teori idrak edebilme yetisine önem vermektedir. Kişi, farklılığı kavramadan önce olayın normal seyrine hâkim olmalı ve akli yeteneği değerlendirme yapabilecek kadar yeterli olmalıdır (Meyer, 2000: 313).

Uyuşmazlık teorisini ilk Aristoteles sunmuş, ancak başarılı olamamıştır. Teorinin ayrıntıları 18.yy sonlarıyla 19.yy. başlarında ortaya konulmuştur. En çok bilinen teoristleri Emmanuel Kant ve Arthur Schopenhauer'dir. Kant'ın teorisi uyuşmazlık ve rahatlama teorilerinin birleşimlerinden oluşan, duygusal olarak ilk defa sunulan bir teoridir.

Az sayıda insan, uygunsuzluklarda eğlenir ve güler. Bunun yerine cinsiyet farklılıklarının ön plana çıkması, saldırganlık, abartma ve yineleme gibi öğeler, komikliği en üst düzeye çıkarmaktadır. Birçok araştırmacı uygunsuzluğun önemi konusunda tartışmakta, uygunsuzluğun mizahla olan reaksiyonunun tutarsız olabileceğini savunmaktadır. Kargaşa, korku, kaygı, ilgi ve merak gibi hisler bunu engellemektedir. Başka bir deyişle uygunsuzluk mizahın önemli bir halidir, fakat yeterli değildir (Susa, 2002: 57).

Rahatlama Teorisi

Rahatlama teorilerinin değişik versiyonları eski literatürde de var olmuştur. Bu teoriler mizaha stres ve gerginlik atmanın farklı bir boyutu olarak bakmaktadır. Gülme psikolojisi, önceki teorilerde Shoftesbury'e kadar yer almamaktaydı. Ona göre, yetenekli insanların özgür ruhları, kontrol altına alınmaya çalışılırsa, başkalarının zorlamalarına karşı koymak ve rahatlamak için çeşitli hareketler yaparlar. Bu hareketler komik veya gülünç olabilmektedir. (Manning, 2004: 18).

Komik bir olay, artan gergin bir enerjinin rahatlama ihtiyacı duymasıyla ya da insanın bu enerjiye ulaşmasıyla ortaya çıkar. Kişi kendi

gülmesine engel olmaya çalışırsa daha çok gülmek isteyecektir. Gülme, duyguların sinir sistemiyle karışmasından oluşan enerji şekilleri olarak belirtilmektedir. Bu enerjinin genelde kaygı ve gerginlikle açığa çıkması, gülmeye neden olmaktadır. Gerginliğin körüklenmesi, komediyi ortaya çıkarmaktadır ve gerginliğin artması da komedinin artmasına neden olur. Utanma ve korku gibi, gereksiz ve istenmeyen duygular gülmeye dağılır (Susa, 2002: 57). Bu konuda en iyi bilinen teori Freud'a aittir.

Freud, mizahın bastırılmış; Seksüel ve saldırgan uyarıların, ifadelerinin sosyal olarak ortaya çıkmasına izin verdiğini savunmaktadır. Bir başka anlamda mizah sansürün dışı vurulmuş halidir. Freud'a göre; İnsanlar psikolojik enerjilerini seksüel ve saldırgan düşünce ve hislerini bastırmak için kullanmaktadırlar; ancak şakaya gelince insanlar bu düşünce ve hislerini bastırmak yerine açığa vururlar. "Genelde çekingenlik için kullanılan bu enerji, gülme olarak ortaya çıkmaktadır" (Monro, 1988: 352). Freud'a göre; Mizah, engellenen enerjinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Mizah yoluyla düşünce enerjisi gülmeye dönüşür. Duygusal enerji mizah yoluyla serbest kalmaktadır.

Sanatta Mizah

İnsanoğlu ile sanat üzerine, değişen zaman ve mekâna göre çok farklı tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamalar farklı anlayışların farklı sanat kuramlarının kaynağı olmuştur. Sanat üzerine düşünmek, tanımlamalar yapmak Antik Çağ'dan günümüze değişimler ve gelişmeler göstererek devam etmektedir. Sanat olgusu ile ilgili sorulara her dönem kendi koşullarında, bir önceki dönemin kendine bıraktıklarına eklemeler yapılarak yanıt aranmış ve sanat her dönemde toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

İnsan, doğal olana müdahale ederek ve onu değiştirerek doğala üstünlük sağlarken, sanat tarihi açısından bugün sanat eseri olarak kabul ettiğimiz ilk sanat ürünlerini Rönesanstan sonra ortaya koymaya başlamıştır. Günümüz sanat anlayışlarının çoğunda mizah teması işlenmekte ve işlenmeye devam etmektedir.

Sanatın Sınıflandırılması ve Mizah

Tarihsel süreç içerisinde sanat anlayışlarının farklılaşması, gelişmesi ve yeni sanat alanlarının ortaya çıkması ile birlikte, sanat sınıflandırmaları da buna bağlı olarak bir değişim göstermektedir. Sanatın sınıflandırılması da sanat üzerine ilk düşüncelerin gerçekleştiği Antik Yunan'a dayanmaktadır.

"...sanatlar üç bakımdan birbirlerinden ayrılırlar taklit etmede kullanılan araç bakımından, taklit edilen objeler bakımından ve taklit tarzı bakımından. İster bir sanatçı yetisi, isterse alışkanlığa dayanan bir ustalıklı olsun, bazı

sanatlar renkler ve figürler aracılığı ile doğayı taklit eder. Bazı sanatlar ise ses aracılığı ile taklit eder. Buna göre bütün adı geçen sanatlarda genel olarak taklit ritim, söz ya da harmoni aracılığı ile gerçekleştirilir” (Aristoteles, Poetika, 1963: 13).

Sanat disiplinleri kullandıkları malzeme, teknik ve yapılarından kaynaklı olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Günümüzde sanat alanlarının sınıflandırılmasını şu şekilde görmekteyiz: Dramatik Sanatlar: göze ve kulağa hitap eden, zaman ve mekan boyutu ile ortaya çıkan sanatlardır (tiyatro, opera, bale, dans). Fonetik (Kinetik) Sanatlar: sese ve söze biçim veren sanatlardır (edebiyat, müzik). Plastik (Görsel) Sanatlar: Maddeye biçim veren sanatlardır heykel, resim, seramik, grafik, çizgi film vb. (Atalayer, AÜ Yay. 770: 25).

Dramatik Sanatlar

Drama, oyuncularını için yazılan bölümleri duygusal kurgu ile canlandırma sanatıdır. En kabul gören bir tanıma göre drama; bir sözcüğü, bir kavramı, bir davranışı, bir cümleyi, bir fikri ya da yaşantıyı veya bir olayı, tiyatro tekniklerinden yararlanarak oyun ya da oyunlar geliştirerek canlandırmaktır. Yunancada hareket anlamına gelen “dran” eyleminden çekimlenmiştir. Drama, yaşamı, hayatı tanıtmak anlamına gelir.

Dramatik Sanatlar, göze ve kulağa hitap eden, zaman ve mekân boyutu ile ortaya çıkan sanatlardır. İnsanın, eyleme dönüşmüş ifadelerle kendini veya bir olayı, bir olguyu anlattığı sanatlardır: Tiyatro, opera, müzikal oyun, kukla gibi sahne sanatları, sinema, gölge oyunu gibi türleri buna örnek olarak gösterilebilir.

Tiyatro

Tiyatro sözcüğü Yunancada "seyirlik yeri" anlamına gelen theatron' dan türetilmiş, dilimize İtalyancadaki “teatro” sözcüğünden geçmiştir. (<http://www.tiyatrotarihi.com>,08.05.2010) Bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatı olarak bilinir.

Mizah, başlangıcına doğru yol alındığı zaman araştırmacıları antik Yunan tiyatro geleneğine götürmektedir. Eski Yunan'da şarap tanrısı Dionysos, çok saygı duyulan bir tanrıdır. Öyle ki, Olympos'ta varsayılan diğer tanrılardan bağımsız bir şekilde çok sonra ortaya çıkmış ve tek başına uzun süre varlığını korumuştur. Şarap üretimi o dönemin en önemli ekonomik etkinliklerden biri olduğu için Yunan halkı her yıl bağ bozumundan sonra Dionysos adına "Pompe" adı verilen şenlikler düzenlemişlerdir. Tiyatronun bu şenliklerde yapılan etkinliklerden doğduğu bilinmektedir. Ancak tragedya, komedyadan çok daha önce MÖ.5.yy.da ortaya çıkmıştır. Komedyaya uzun süre önemsenmemiş hatta hor görülmüştür. Neredeyse üççeyrek yıl insanlar bu şenliklerde acı,

kadere boyun eğme ve suçun cezasını çekme gibi konuları izlemişler, "Kahramanın çelişkili yazgısı karşısında hem dehşet hem acıma duymuşlardır" (Yunan Tiyatrosu, Thema Larousse, V (1994): 33). Uzun süren bu dönemden sonra komedinin nasıl olup da belirgin bir tür haline geldiği konusunda kesin bir yargı yoktur. Sürekli bir keder, insan ruhunda yaratacağı neşe ihtiyacından kaynaklanmış olabileceği fikri ihtimaller arasındadır. Bilinen ilk komedi yarışması Atina'da M.Ö. 460'da düzenlenmiştir. Bu tarihten önce var olan pompelerde yer alan taşkın, komedyaya benzeyen gösterilere "eski komedi", bu tarihten sonra komedyanın tiyatrodan oyun olarak sergilenerek edebi bir türe dönüşmesine de "yeni komedi" adı verilmiştir. Halk tarafından çok benimsenen bu etkinlik zamanla gelişme göstermiştir.

Yeni Komedi, Helenistik dönem Yunanistan'ında en beğenilen tür olmuştur. Halkın komedyayı benimsemesi şaşırtıcı değildir. Çünkü komedi türü, tragedyada olduğu gibi, "...konularını efsanelerden yada tarihten almaz, kendini sıradan insanların basit ve günlük gerçeklerine adanmıştır. Oyunun sonunda düş kırıklığına uğramış kurbanlar, ölümler kalmaz; oyun mutlu bir sonla biter: evlenme, barışma, minnet duyma. Yani komedyaya tragedyanın yarattığı boğucu havayı dağıtan bir ilaç gibidir" (Komedi, Thema Larousse, V (1994): 33).

Ancak asil sınıftaki insanlar halkla aynı düşüncede değillerdi ve basit bir eğlence biçimi olarak gördükleri komediyi uzun süre görmezden gelmeye devam ettiler. Platon ve Aristoteles'in konuyla ilgili açıklamaları da hep komedinin kaba saba bir eğlence biçimi olduğu, insanı aptallaştırdığı yönündedir.

"Platon'un görüşüne göre; göreceli olarak güçsüz kimselerin kusurlarına, ayıplarına ve özellikle de bilgisizliklerine güleriz. Platon bundan aldığımız zevkin bu tür insanlara karşı bir kötülük olduğunu bunun için de eğlence karşısında dikkatli olmamız gerektiğini düşünmektedir" (Morreall, 1993: 33).

Aristoteles gülme eyleminin temelde alay türünden bir şey olduğunu ve bizi eğlendiren kişiyi bir şekilde kendimizden aşağı bulduğumuz konusunda Platon ile aynı görüşü paylaşır.

Sinema

Sinema, herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işidir. Mizah sinemada komedi adı verilen türüyle karşımıza çıkar. Bu tarzla sinema'nın bulunuşundan bu yana sayısız örnekleri mevcuttur. "Makineleşen ve yabancılaşan insanı arıyorlardı nerede olduğunu keşfetme

aracıydı güldürü. Sonra onlara kendi bakış açılarıyla Charlie Chaplin, Harold Lloyd, Buster Keaton, Marx Kardeşler katılarak kendi güldürülerini, gag'larını oluşturdular” (Makal O.1993: 8).

Oğuz Makal, 1995’de yazdığı güldürü ve komedi filmleri adlı kitabında güldürü türü filmin ilk örneklerinin Fransa’da başladığından bahseder. Max Linder’in öncülüğünü yaptığı türün devamında günümüze değin birçok yönetmen ve aktör tarafından uygulandığına değinir. Chaplin filmleri, Laurel ve Hardy karakterleri, Peter Sellers’ın pembe panter filmleri serisini türünün önemli örnekleri olarak sunar.

Fonetik Sanatlar

Fonetik sanatlar sese ve söze biçim veren sanatlardır. Edebi eserler ve müzik en temel ürün verilen disiplinlerindedir.

Edebiyat – Şiir

Dünyada genel olarak mizah ürünleri sözlü, yazılı ve görsel olarak üç ayrı başlıkta incelenebilir. Sözlü mizah "Eski Komedyaya" türü de dâhil olmak üzere kulaktan kulağa anlatılarak günümüze kadar ulaşan fıkralar, kıssadan hisseler, bilmece, mizahi özellikler taşıyan hikâyeleri ve taşlamaları kapsamaktadır.

Daha sonra Atina'da "Yeni Komedyaya" ile oyunların ve piyeslerin yazıya geçirilmesiyle başlayan yazılı mizah içinde ise, öykü, roman, şiir, ortaoyunu vs. sayılabilmektedir.

Atina'da gelişen "Yeni Komedyaya" türü mizah edebiyatının temelini oluşturarak gelişmiş ve Roma sanatını da etkilemiştir. Yeni Komedyaya'nın Atina'daki en önemli yazarı Aristophanes'tir. Roma'daki en ünlü komedyaya yazarları ise, Plautus ve Terentius'tur. Gülmeye ve mizaha ilişkin fikirlerin değişmesi ve gelişmesiyle Moliere, La Fontaine, Cervantes gibi önemli mizah yazarları Dünya edebiyatında yerlerini almıştır. Shakespeare'in tragedyaları kadar komedileri de dünya mizah edebiyatında önemli yer tutmaktadır.

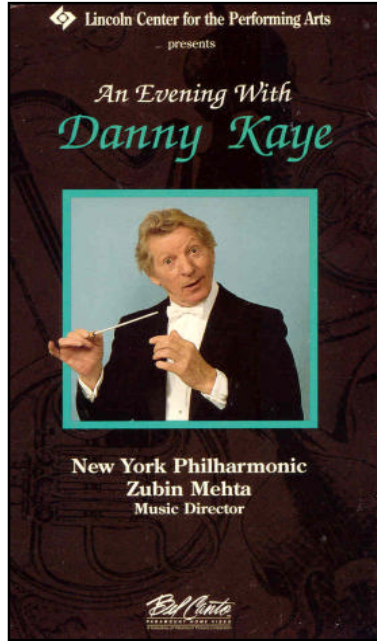
Müzik

Müzik en genel tanımı ile sesin biçim ve devinim kazanmış hâlidir. Biçim ve devinim içeren bir ses oluşumunun müzik olarak kabul görmesi için dinleyende duygulara yönelik etkileşim yapması da beklenmektedir. “Tarihsel dönem, bölge, kültür ve kişisel beğenilere bağımlı olarak ele alındığında Müzik teriminin tanımı önemli farklılık gösterebilmektedir” (<http://www.msxlab.org>,08.05.2010).

Müzik’te mizahtan bahsedildiğinde müzik, her ne kadar tragedyaya ve komedyaya kadar eski ve ortak bir geçmişe sahip olsa da, diğer mizah yaklaşımları kadar netliği ve nesnel olarak tanımı zordur. “...İşitsel mizahta, komik gürültüler ve komik sesler yer alır” (Sanchez, 1998: 4). Müziğin,

anlık performansa dayalı tavrı mizahi uygulamalarda müziğin kendine has nota adı verilen sessel dizgesiyle betimlenerek dinleyiciyi uyaran anlık seslerle sunulabilir. Çeşitli gösteri gruplarının tiyatral sunumları ve performansları sırasında, izleyiciyi veya dinleyiciyi performansın içine çekmek için kullandıkları sesler dizesi olarak gözlemlenebilir. Cirque de soleil adlı bir sirk, “varekai” adlı gösterilerindeki zaman zaman oluşan sesler dizesi (<http://www.youtube.com/watch?V=K2hbtxyz9u>, Bkz.2010) buna örnek olarak gösterilebilir.

Diğer bir örnekte; Danny Kaye’in 1981 yılında “The Conductor Of Philharmony Orchestra” adlı müzik performansı gösterilebilir. (<http://worldpeacepoll.com/fabradio/danny-kaye-4-conductor-videos/>, 2010. Bkz.)

Resim 7; The Conductor Of Philharmony Orchestra Konser Afişi

Kaynak: <http://www.amazon.com/Evening-Danny-Kaye-VHS/dp/6.301.272.277>, 2011

Plastik (Görsel) Sanatlar

Yazılı mizah yaşanan çağ ile paralel olarak gelişim gösterirken görsel mizah ürünleri ise resim, heykel, karikatür ve grafik sanatları içine alarak aynı doğrultuda yaşanan çağın aynası olmuşlardır. Görsel mizah türleri içinde mizahın olmazsa olmaz bir koşul olarak içinde barındırdığı en önemli türlerden biri karikatürdür. Karikatür mizahın çizgiyle yapılan biçimidir. Mizaha ilişkin pek çok tanım olduğu gibi karikatüre ait de pek çok tanım yapılmıştır.

Resim – Grafik

Resim sanatı, kullanılan gereçler, uygulama yöntemleri ve uygulama yüzeyleri açısından çok fazla çeşitliliğe sahip ve sanat disiplinleri içerisinde en eski olan alandır. Resim sanatında mizahtan bahsetmek için karikatür kelimesi açıklanabilir.

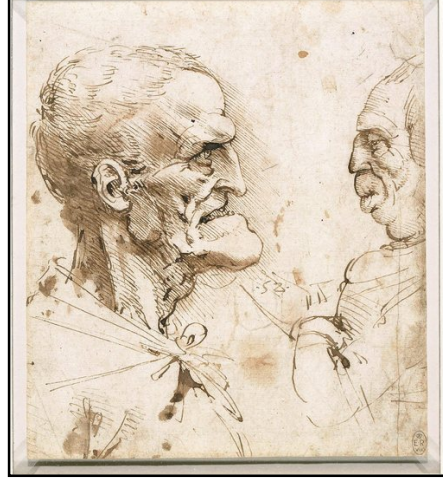
Karikatür adı “İtalyanca yüklemek veya sorumlu tutmak anlamına gelen caricare- sözcüğünden türemiş olup, ilk defa İngiliz Doktor Sir Thomas Browne’un 1716 yılında yayımladığı “Christian Morals” adlı kitapta geçmiştir. Buna göre karikatür anlam yüklenmiş resim manasına gelmektedir” (Preston O. 2006: 32).

Paleolitik, mezolitik ve neolitik dönemlere ait çeşitli mağara ve kayalara yapılmış resimlerin olduğu bilinmektedir (Bkz. Resim 10. Topuz H.1997,15), Hıfzı Topuz, Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü adlı kitabında eski dönemlerde kutsallık amaçlı yapılmış çeşitli resimlerin günümüzde insanları güldürdüğüne dikkat çekerek çeşitli mağara resimleri ve freskleri resimde mizaha örnek göstermiştir.

Orta Çağ'ın karanlıkları içinde ve kilisenin baskısı altında yaşayan Avrupa “15.y.y.’da teolojik ve otorite düşünce biçimine bir tepki olarak özgür düşüncelere, bireyciliğe ve sorumlara yöneldiler. Yunan ve Roma uygarlıklarının özlemiyle kültür ve sanat alanında yeni arayışlara daldılar” (Topuz H. 1997: 30). Bu arayışı Rönesans olarak adlandıran Avrupa bu çağda hıristiyanlığın temellerini sarstı ve bugünkü karikatür sanatının temelleri bu çağda atıldı.

Hıfzı Topuz kitabında Rönesans’la birlikte dönemin ilk karikatür örneklerinin Leonardo da Vinci tarafından verildiğinden bahseder.

Resim9; Leonardo da Vinci'ye Ait Bir Portre
Kaynak: www.manchestergalleries.org/assets/images/leo, 2011

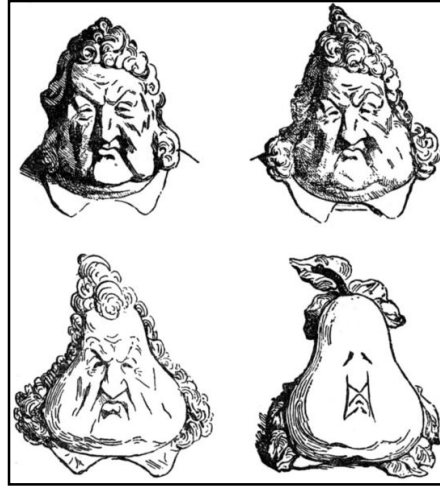
Karikatürde insanları veya tipleri hicivli olarak canlandırma şekli ilk olarak 16. yüzyılda olmuş ve Agostino Carracci tarafından ele alınmıştır. Giuseppe Arcimboldo adı yüzyıllarca duyulmamış, ama “30’lu yıllarda sürrealizm’ le beraber ressamlar tarafından tekrar keşfedilmiştir” (Topuz H.1997: 38).

Resim10; Arcimboldo'ya Ait Bir Çalışma
Kaynak: www.spamula.net/blog/i28/arcimboldo18.jpg, 2011

18. yüzyılda yaşamış İspanyol ressamı Goya ve İngiliz ressam William Hogarth çalışmalarında karikatürlere yer vermişlerdir.

Matbaa'nın icadı ile birlikte yazılı ve grafik basın araçlarının artışıyla karikatür daha geniş kitlelere ulaşılmıştır. “Gazeteciliğe karikatürü ilk defa Fransız ressam Charles Philipon getirmiş ve 1831'de Paris'te “La Caricature” gazetesini kurmuştur” (Alsaç Ü.1994: 35).

Resim 11; Charles Philipon'a Ait Bir Karikatür

Kaynak: richardwilsonauthor.files.wordpress.com/2008/, 2011

Ondan sonra İngilizler ve Almanlar da karikatürü gazetecilikte kullanmaya başlar. İngiltere'deki ünlü siyasi mizah dergisi “Punch” bu çığırın kısa zamanda gelişmesine yol açar. Günümüze değin gelişen resimle karikatür sanatı'nda gelişme göstermektedir. Bu noktada Honore Daumier ismi günümüze değin gelişen karikatür sanatına katkıda bulunanlardan biridir. “Daumier “La Caricature isimli karikatür dergisini yayınlamaya başlar ve bu derginin kadrosunda yer alır. Daumier burada burjuvaların zaaflarını, adaletteki çürümeyi, sürekli hatalar yapan hükümetin yetersizliğini hicvettiği çizim kariyerine başladı” (Topuz H.1997: 53).

Daumier, mizahın resim sanatına dâhil olmasında 4000'in üzerinde yaptığı çalışmasıyla hatırı sayılır bir yere sahiptir. Resim sanatının devleri; Rembrandt, Leonardo da Vinci, Goya, Daumier, Van Gogh ve Picasso gibi sanatçılar da karikatür çizmişler, kimi sınıflayıcılar bunların bir bölümünü deneysel sanat diye adlandırmışlar, kimileri ifadeci sanat (Expressionizm) içerisinde göstermişlerdir. Bununla beraber “Dadaizm ve sürrealizm'de resim sanatı ve karikatürün gelişimini etkiler” (Roukes N. 2003: 12).

Heykel

Plastik malzemelerle üç boyutlu biçimler yaratma sanatı olarak tanımlanan heykel, genel olarak “hacim” sanatı olarak görülmektedir. Sanat kavramları ve terimleri sözlüğünde heykel şöyle tanımlanmaktadır: “Estetik yaşantı oluşturması amaçlanan üç boyutlu nesne yapıt. Sözcük, bu amacı güden her büyüklükteki, hangi malzemeyi ve tekniği kullanırsa kullansın, tüm yapıtların genel adıdır” (Sözen, Tanyeli, 1994: 104).

Heykel yapımında oyma, yontma, birleştirme ve döküm gibi teknikler kullanılır. Bu bilgiler heykel sanatının üretim aşamasında malzeme ve teknik zorlamasının olmayışına dikkat çeker niteliktedir. Antik Sümerden günümüze kadar mizah ve hiciv unsurları çeşitli şekillerde gözler önüne serilmiştir bunlardan biri de heykel sanatındaki uygulamalardır. Bes heykelleri dikkat çekenlerdendir. “Bes, Bisu olarak da adlandırılır dans, müzik ve savaş(isyan) tanrısıdır, cüce olarak tasvir edilir” (Wilkinson Richard H.2003: 18).

Resim12; “Bes” Dandera Tapınağı, Mısır

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Egypt.Dendera.Bes.01.jpg>, 2011

Her ne kadar bes karakteri vb. karakterlerin geneline atıfta bulunmak veya tapınma amaçlı yapılmışsa da “karikatür sanatının üç boyutlu olarak düşünülmesi hangi zamanda olmuştur bilinmemektedir”

(Aygün. 2007: 18). Ancak resim sanatındaki mizahın kullanımı gibi abartılı oluşumlar heykel sanatında da kullanılabilir.

Antik Yunan döneminde ise “...günümüzde geçerli olan oyunculuk anlayışı yoktu ve ifade edilen duygular oyuncuların ellerinde tuttıkları ve yeri geldikçe yüzlerine koydukları maskelerle belirtilirdi” (Bkz. Resim 34. Nutku Ö. 1985: 65). Kullanılan maskeler bir yandan tiyatro sanatında bir yandanda heykel sanatında mizahı anlatmakta kullanılan en önemli objelerden biriydi.

Orta Çağ’da ise mitolojik karakterler yerlerini, dinin oluşumu ve din adamlarının etkisiyle, dini yapılarda kullanılan Gargoyle adı verilen şaşkın veya anlamsız hareketlerle tasvir edilen çeşitli yontularda gözlemlenebilir.

Resim13;“Gargoyle”Notre Damme Katedrali

Kaynak: www.farrellworlds.com/WedThurs_files/Gargoyle.jpg, 2011

Dönemlere göre çeşitlilik gösteren üç boyutlu mizah örnekleri yine Honore Daumier’ le önem kazanmaktadır. Çünkü “Daumier üretken bir taş baskıcı ve ressam olmanın yanı sıra, pişmemiş kil kullanarak mizah yüklü birçok heykel de yapmıştı”(Rey R.1977).

Resim 14; Boyanmış Kil Büstler, Honoré Daumier, yak. 1832,
Musée d'Orsay

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Daumier_dorsay.JPG, 2011

Heykel sanatının yanı sıra Seramik sanatı tarihinde mizah unsurunun işlenişi pek fazla çeşitlilik göstermez. Çoğu seramik çalışmalar, dönemin inanışları ve bunlara bağlı olarak dinsel amaçlı veya Yunan komedyasında kullanılan tiyatro maskalarında şekillenmiş, ancak günümüzde bizlere komik gelen eserlerle sınırlanmıştır. Yeni Yunan komedisi döneminde “...öncü köle karakteri olarak canlandırılan mask karakteristik mimiklerle şekillendirilerek maskeye anlam verilmiştir”(Allardyce Nicoll M.A. 1963: 29).

Resim 15; “*Leading Slave Mask*” Yunan M.Ö. 3. ve 2. y.y.

Kaynak: <http://www.artancient.com/greek-masksale-p-128.html>, 2011

Resim 16; *Design Crack Firmasına Ait Bir Şekerlik*
Kaynak: <http://www.trendhunter.com/photos/13374/related/2>, 2011

Resim 17; *Charles Kraft'a Ait Porselen Bir Çaydanlık*
Kaynak: www.melissadixson.typepad.com/melissa_dixson_taxi.., 2011

Seramik sanatında gerek sanatsal çalışmalar gerekse endüstriyel işlerde mizahı görmek mümkündür.

Resim 18; “BAT SHEEP” 20X30X45 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken.

Tasarım Sanatları

Tasarımsal kurgular yaşamın fonksiyonel bölümünün temelini oluşturur, sanatsal üretimler ise çağdaş bir düzeyde bireyin gelişimini sağlar. Tasarlama, varolan bir ürünün yada daha önceden varolmayan bir ürünün, yeni bir sistem ya da nesnenin ortaya konması ve yenilik getirilmesi amacıyla yapılan bir eylemdir. Sonuçta yeni yaratılmış bir ürün söz konusudur.

Tasarım sanatlarında da çeşitli örneklere rastlanabilmektedir. Tasarım sanatlarının da amaç ürünü şaşırtarak alıcısına ulaştırmak olarak tanımlanabilir.

Aşağıdaki resimde kullanılan kağıt bardağa mizahi bir anlatım katılarak, esprili bir tasarım yapılmıştır.

Resim19; *Esprili Bir Kâğıt Bardak Tasarımı*

Kaynak: <http://img453.imageshack.us/img453/9765/02qn9.jpg>, 2011.

Günümüzde tasarım, günlük kullanım ürünlerinden mimariye, mimariden sofraya kadar geniş bir alana sahiptir. Tüm bu alanlarda üretilen ürünlerde mizah unsuruna rastlamak mümkündür.

Sonuç

İnsanoğlu tarih boyunca kendini, çevresini, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel durumu, korkularını, sevgilerini, merak ya da inanışları gibi bütün duygu yoğunluklarını anlatmak için sürekli farklı anlatım dilleri bulma çabası içinde olmuştur. Resim, çizim, yazı, yontu vb plastik öğeleri, şarkı, şiir, söylence, destan vb fonetik unsurları, tiyatro, oyun, ayin vb performansları hep bu anlatım dilinin bir parçası olarak kendine seçmiştir. Fakat bu anlatım ya da kendini ifade tavrı çoğu zaman alımlayıcısı olan kişilerin veya toplumların kültürel yapısı ile sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda anlatım sahibi olanların, bu anlatım sınırlayıcı etmenlere karşı olan tavrı, çoğunlukla eğlendirirken, düşündürülen ama bu arada da vermek istediği mesajı en yalın hali ile iletmek şeklindedir. Kısaca mizah diye adlandırdığımız bu anlatım dili tarih boyunca en şiddetli yönetim rejimlerinden en basit topluluklara kadar tüm insan topluluklarında görülebilmektedir.

Mizah hayatın akış hızına ve içinde varolunan yaşamsal sürecin nabzına göre kendi şerbetini ayarlayabilen bir anlatım dilidir. Öyle ki mizah, kimi zaman duvar kadar sert bir tavra bürünürken, kimi zaman da toplumsal

gerilimlerin şiddetini azaltabilecek bir emniyet valfi olabilmektedir. Bu değişkenlik süreci onu algılayacak birey veya topluluğun içerisinde olduğu ortama-sürece göre kendiliğinden belirlenmektedir. Her kültürel yapının ya da topluluğun kendine özgü bir mizah anlayışı olmasına rağmen, küreselleşen günümüz dünyasında dünya halkları içerisinde ortak olan mizahi anlatım genellikle sanat aracılığıyla kendine yer açabilmektedir. Aslında kendine yer açma çabası, mizahın en temel davranışları olan “MUHALİF OLMA, VAR OLAN DURUMA KARŞIT FİKİRLER YARATARAK SÜREKLİ DEVİNİM SAĞLAMA, ZITLIKLARIN BİR ARAYA GELİP BİRLİK OLUŞTURABİLMESİ ” gibi protest bir tutumdur.

Bu protest tavır, sanatın kendi anlatım disiplinleri içerisinde farklılıklar göstermektedir. Mizahın resimsel bir anlatımda takındığı tutum ile üç boyutlu bir form dilinde takındığı tutum muhakkak birbirinden ayrı olmaktadır. Bu kullanılan malzeme ve anlatım dilinin zenginliğiyle de ilişkili bir durumdur. Hem oldukça sert bir malzeme olabilen ama bununla birlikte ilk aşamada istenilen her türlü formda şekillendirilebilen seramik, mizah dili olarak oldukça etkili kullanılabilir bir sanat disiplini. Çünkü mizahın her duruma göre yenilenen anlatım tavrı plastik sanatlarının forma girme, biçimlendirilebilme olanakları ile birleştiğinde her defasında yeni bir söylem olabilmektedir.

Kaynakça

- Adams, E., (2002), *The Role Of Playful Humor In Art Therapy*, Unpublished Master Dissertation, Concordia University, UMI Dissertation Information Service.
- Alsaç, Ü. (1994), *Türkiye’de Karikatür, Çizgi Roman ve Çizgi Film*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arık Bilal (2007), *“Durum Komedilerindeki Mizahın İdeolojik Analizi”*, İletişim ve Ötesi, Tablet Yayınları, Konya.
- Arık Bilal (1998), *“Değişen Toplum Değişen Karikatür”*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 52, İstanbul.
- Arcasoy A. (1985). *Seramik Teknolojisi*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları, No: 2, İstanbul 1988.
- ATALAYER F. Anadolu Üniversitesi Yayınları.770,25.Eskişehir.
- AYGÜN S. (2007), *“Seramik Karikatürler”*.A.Ü. Yayınları,18,107, Eskişehir.

- BALCIOĞLU S. (2001). “*Önce Çizdim Sonra Yazdım*”. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- BERGER Arthur Asa (Jan./Feb. 1987), “*Humor: An Introduction*”, American Behavioral Scientist, 30,3.
- BERGER Arthur Asa (Jan./Feb. 1987), “*Humor: An Introduction*”, American Behavioral Scientist, 30,3.
- BATUR E.(1993) “*Semih Balcıoğlu Kitabı*” Yapı Kredi Yayınları; Çizgi Roman, Karikatür, Anılar, Biyografiler, Otobiyografiler;İstanbul.
- BATUR E.(1987), “*Kara Mizah Antolojisi*” Hil Yayın, İstanbul.
- CAVANAUGH Richard (2002), “*An Analysis Of The Relationship Between*” Humor Styles And Perceived, Unpublished Doctoral Dissertation, Quality Of Life Among University Faculty, UMI Dissertation Information Service.
- DU PRÉ Athena (1998), “*Humor And The Healing Arts: A Multimethod Analysis of Humor Use In Health Care*”, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah.
- ERZEN J.N.(1997), “*Plastik Sanatlar*” Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi3.cilt,1490.
- FRY William F. (Jan./Feb. 1987), “*Humor And Paradox*”, American Behavirol Scientist, 30,3.
- GEORGEON François (2000), “*Osmanlı İmparatorluğu'nda Gülmek mi?*”, Doğu'da Mizah, Der: Iréne Fenoglio ve François Georgeon, (Çev: Ali Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- HEATH Robin Louise (1998), “*Humor Following Cerebrovascular Accident*”, Unpublished Doctoral Dissertation, University Of Kentucky, UMI, Dissertation Information Service.
- HEFFERIN Linda (1996), “*The Relationship Between Sense Of Humor And Teamwork Management Styles Of Business Managers*”, Unpublished Doctoral Dissertation, Northern Illinois University, UMI Dissertation Information Service.
- HOWE N.E. (2002), “*The Origin Of Humor*”, Medical Hypotheses, 59(3).
- KHRAMTSOVA Irina (1996), *College Students' Perception About Sense Of Humor And About The Use Of Humor In U.S. And Russian Classrooms*, Unpublished Doctoral Dissertation, Kansas State University, UMI Dissertation Information Services.

- KLEIN Allen (1999), “ Mizahın İyileştirici Gücü” (Çev: Sibel Karayusuf), Epsilon Yayınları, İstanbul.
- LIPPERT Lance R. (2001), *Humor Exchanges: An Ethnographic Study Of Humor As Communication Between Nurses And Residents In Long Term Care Residence*, Unpublished Doctoral Dissertation, The George Washington University, UMI Dissertation Information Service.
- MANNING Kathryn (2002), *Lighten Up! An Analysis Of The Role Of Humor As An Instructional Practice In The Urban And Culturally Diverse Middle School Classroom*, Unpublished Doctoral Dissertation, Cleveland State University, UMI Dissertation Information Service.
- MEYER John C. (2000), “*Humor As A Double-Edged Sword: Four Functions Of Humor In Communication*”, *Communication Theory*, Vol:10, Issue:3
- MIEROP Jack (1999), *Humor And Relationship Satisfaction*, Unpublished Master Dissertation, California State University, UMI Dissertation Information Service.
- MONRO D.H. (1988), “*Theories Of Humor*”, Writing And Reading Across The Curriculum, Laurence Behrens And Leonard J.Rosen eds. Glenview, Foresman And Company
- McGHEE E. Paul, “*Humor Improves Communication*”, www.google.com. (18.12.2009).
- MORREAL John,(1993), “*The Contingency of Cuteness: A Reply to Sanders*”. *British Journal of Aesthetics* 33.
- NESİN Aziz (2001), *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, Adam Yayınları, İstanbul.
- ÖNGÖREN Ferit (1998), *Türk Mizahı*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN Ömer (2002), *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*, İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- ULUDAĞ K. (1998),”Seramik Sanatının Kimlik Sorunu”,*Türkiye de Sanat Dergisi*, Mart/ Nisan, Sayı: 33, İstanbul.
- PAULUK Wendy (1999), *Humor And Its Therapeutic Application To Psychotherapy With Schizophrenics*, Unpublished Doctoral Dissertation, United States International University, UMI Dissertation Information Service.
- PROVINE Robert R. (1996), “*Laughter*” *American scientist* 84. 1(Jan-Feb),The Scientific Research Society.

ROECKELEIN Jon (2002), *The Psychology of Humor: A Reference Guide And Annotated Bibliography*, Greenwood Press, Westport.

ROUKES N.(2003), “*Artful Jesters:Innovators Of Visual Wit And Humor*”,Ten Speed Press, Berkeley/ Toronto.

SÖZEN S,TANYELİ U.(1992), “*Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

SUSA Anthony (2002), *Humor Type, Orgnizational Climate And Outcomes; The Shortest Distance Between An Organizations Environment And The BottomLine is Laughter*, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska, UMI Dissertation Information Service.

TOPUZ H.(1997), “*Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü*”,İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

WICKBERG Daniel (1998), *The Senses Of Humor: Self and Laughter in Modern America*, Cornell University Pres, Ithaca NY.

YARDIM Mehmet Nuri (2002), *Edebiyatımızın Güler yüzü*, Çatı Kitapları, İstanbul.

<http://www.karikaturculerdernegi.org>, 2011

<http://homur.blogspot.com>,2011

<http://orhankaraca.blogspot.com/2008/03/enflasyon-canavar.html>,2011

www.wikiwak.com/.../Artwork/Others, 2011

<http://www.kenspraguefund.org/gallery>, 2011–05–31

<http://home.anadolu.edu.tr/~aozer/aozercalismalar/baris.gif>, 2011

<http://www.youtube.com/watch?V=K2hbtxyz9u>,

<http://worldpeacepoll.com/fabradiodannykaye4conductorvideos/>, 2011.

<http://www.amazon.com/Evening-Danny-Kaye-VHS/dp/6.301.272.277>, 2011

www.manchestergalleries.org/assets/images/leo, 2011

www.spamula.net/blog/i28/arcimboldo18.jpg, 2011

www.richardwilsonauthor.files.wordpress.com/2008/, 2011

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Egypt.Dendera.Bes.01.jpg>, 2011

www.farrellworlds.com/WedThurs_files/Gargoyle.jpg, 2011

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Daumier_dorsay.JPG, 2011

<http://www.artancient.com/greek-masksale-p-128.html>, 2011

<http://www.trendhunter.com/photos/13374/related/2>, 2011

www.melissadixson.typepad.com/melissa_dixson_taxi.., 2011

<http://img453.imageshack.us/img453/9765/02qn9.jpg>, 2011